

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารประเด็นปัญหาเยาวชนผ่านสื่อละครชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาประเด็น “การคบเพื่อน” ของเยาวชนระดับอุดมศึกษา ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” นี้ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) เป็นแนวทางในการดำเนินการ ซึ่งงานวิจัยได้ดำเนินการตาม 10 ขั้นตอนที่วางแผนไว้ โดยมีรายละเอียดกิจกรรมดังที่รายงานไปในบทที่ 3 และมีผลการดำเนินงานของแต่ละขั้นตอนดังที่รายงานไปในบทที่ 4 ซึ่งในบทที่ 5 นี้จะสรุปผลการดำเนินงาน และอภิปรายผลดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) เป็นแนวทางในการดำเนินการ ซึ่งได้นำแนวคิด PAR ของ Kemmis and McTaggart (1995) มาใช้ซึ่งมี 4 ขั้นตอนได้แก่ Reflection --> Planning --> Action --> Observation อันเป็นกระบวนการที่เป็นวัฏจักร คือ เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอน Observation แล้ว ก็จะกลับไป Reflection--> Planning --> Action --> Observation¹ ประเด็นนั้นอีก เพื่อการปรับปรุงการปฏิบัติการให้ดีขึ้น การดำเนินงานของงานวิจัยชิ้นนี้จึงได้ปฏิบัติการเป็นแบบวัฏจักรเช่นเดียวกัน โดยได้แบ่งออกเป็น 10 ขั้นตอนได้แก่ ประสานงาน, Reflection, Planning, 1st Action, Observation, Reflection Cycle 2, Revised Plan, Final Action, Final Observation และวิเคราะห์สรุปผล ซึ่งผลการดำเนินงาน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

¹ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอน PAR ได้ในบทที่ 3

ในขั้นตอนแรกคือ “การประสานงาน” นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อรับสมัครเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ ด้วยการประกาศให้นักศึกษาภายในคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพทราบว่า มีโครงการนี้ และให้ผู้ที่สนใจเข้าร่วมโครงการนี้ได้โดยลงทะเบียนเรียนวิชา นท.491 การศึกษาเอกเทศ อันเป็นวิชาเอกเลือกในหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต ซึ่งนักศึกษาสามารถเลือกเรียนได้ตามความสมัครใจ และผู้วิจัยเป็นอาจารย์ประจำวิชา ทั้งนี้มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนทั้งหมด 35 คน

นอกจากนั้นในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยยังได้ประสานงานกับนักวิชาชีพด้านละครเพื่อชุมชนอีกด้วย ได้แก่ นายอัมรินทร์ เปล่งรศมี ซึ่งเป็นผู้อำนวยการกลุ่มละครชุมชนกับไฟ ได้มีการประชุมและทำความเข้าใจถึงทิศทางการดำเนินงานวิจัยให้ตรงกัน คือ เน้นการให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ละครให้มากที่สุด ตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพปัญหาเรื่องการคบเพื่อนของเยาวชนในปัจจุบัน การกำหนดแก่นเรื่อง การวางโครงเรื่อง การเขียนบท ตลอดจนการจัดทำอุปกรณ์ประกอบฉากและเครื่องแต่งกาย รวมถึงการแสดงด้วยตนเอง และยังได้กำหนดตารางการทำงาน และเนื้อหาการดำเนินกิจกรรมด้วย

สำหรับขั้นตอนที่สอง คือ “Reflection” มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ทำความเข้าใจและเรียนรู้ในประเด็นการสื่อสารกับเยาวชนเพื่อปรับฐานคิดให้ตรงกันก่อนผลิตละคร โดยได้มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการทั้งหมด 4 ครั้ง ซึ่งในครั้งแรกนั้นได้ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “สภาพปัญหาเกี่ยวกับการสื่อสารประเด็นการคบเพื่อนของเยาวชนในอดีตถึงปัจจุบัน” ผลจากการฝึกอบรมครั้งนี้ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เข้าใจประเด็น “การสื่อสารประเด็นการคบเพื่อนของเยาวชน” มากขึ้น โดยเห็นได้ชัดว่าหลังจากผ่านการอบรมแล้ว เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นว่า “ควรทำละครเพื่อชุมชนเกี่ยวกับปัญหาการคบเพื่อนของเยาวชนในประเด็นใด” ซึ่งคำตอบที่ได้รับนั้นได้แสดงให้เห็นว่า เยาวชนกลุ่มนี้เริ่มมีความคิดเห็นเป็นของตนเอง และค่อนข้างจะพ้นจากการครอบงำของสื่อที่เคยพบเคยเห็นมาก่อน กล่าวคือ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันเสนอประเด็นที่ค่อนข้างจะพบได้น้อยในสื่ออื่น ๆ เช่น ปัญหาเรื่องการเลือกคบเพื่อน การไม่รู้วิธีปฏิเสธเพื่อน ปัญหาเรื่องการคุกคามทางเพศโดยเพื่อนด้วยกัน ปัญหาเรื่องพฤติกรรมเลียนแบบพฤติกรรมที่ฟุ้งเฟ้อหรือวัตถุนิยม เป็นต้น ส่วนการฝึกอบรมเชิง

ปฏิบัติการครั้งที่ 2, 3 และ 4 นั้น ได้เน้นการสร้างพื้นฐานที่สำคัญสำหรับงานด้านศิลปะการละครให้กับเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ ได้แก่ สมาธิ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ การผูกเรื่องสด หลักการแสดง เบื้องต้น และการแสดงละครในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเยาวชนกลุ่มเรียนรู้สามารถเรียนรู้ประเด็นต่าง ๆ ได้ค่อนข้างดี เนื่องจากในการอบรมนั้น วิทยากรได้เน้นการฝึกปฏิบัติจริง และให้ปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำอีก จนกว่าจะเข้าใจ จึงจะเปลี่ยนกิจกรรม

ในขั้นตอนที่สามคือ “Planning” โดยมีวัตถุประสงค์ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันกำหนด แก่นเรื่อง (Theme) โครงเรื่อง (Plot) และเขียนบท (Script) โดยในขั้นตอนนี้ มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการทั้งหมด 4 ครั้ง ซึ่งสองครั้งแรกเป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การกำหนดแก่นเรื่อง” และในครั้งแรกนั้น เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เข้าใจถึงความหมายและความสำคัญของแก่นเรื่อง รวมถึงได้ศึกษาเชื่อมโยงข้อมูลประเด็นปัญหาการคบเพื่อนของเยาวชนสำหรับการทำละคร โดยมีข้อมูลจาก 2 แหล่งคือ (1) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เยาวชนระดับอุดมศึกษาในเชียงใหม่ และ (2) ข้อมูลประเด็นการคบเพื่อน ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ต้องไปทบทวนจากประสบการณ์ หรือค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งเมื่อเข้าใจข้อมูลทั้งหมดแล้ว ให้เชื่อมโยงกับสถานการณ์การคบเพื่อนของเยาวชนระดับอุดมศึกษาในปัจจุบัน ว่ามีปัญหาหรือมีข้อดีข้อเสียอย่างไร แล้วในการฝึกอบรมครั้งต่อไป ก็ได้นำข้อมูลมาสังเคราะห์ร่วมกัน ด้วยการทบทวนถึงความสำคัญของประเด็นนี้อีกครั้งว่าสำคัญอย่างไรในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ให้คำตอบว่า

- เรื่องการคบเพื่อนเป็นเรื่องใกล้ตัว และเป็นเรื่องสำคัญของเยาวชนทุกคน
- วัยรุ่น เป็นวัยที่ใช้ชีวิตอยู่กับเพื่อนค่อนข้างมาก และกลุ่มเป้าหมายของละครก็เป็นวัยรุ่น
- ชีวิตทุกคนย่อมมีเพื่อน การคบเพื่อนให้ดี การคบเพื่อนให้เป็น จึงเป็นสิ่งสำคัญ
- วัยรุ่นส่วนใหญ่ประสบปัญหามากมายเกี่ยวกับการคบเพื่อน

จากนั้นเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ระดมสมองถึงประเด็นที่จะนำมาทำเป็นแก่นเรื่อง และสรุปได้ว่า จะแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ทำละครทั้งหมด 4 เรื่อง เรื่องละ 15 นาที โดยแต่ละเรื่องมีแก่นเรื่องดังนี้ การคุกคามทางเพศที่เกิดจากเพื่อน ความฟุ้งเฟ้อในวัตถุนิยมอันเกิดจากการอยากได้ อยากมีเหมือนเพื่อน

วิธีการปฏิเสธเพื่อนเมื่อเพื่อนชวนทำสิ่งเลวร้าย และคบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล

ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 3 ของขั้นตอน “Planning” นั้น ได้ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกัน “ตั้งชื่อเรื่อง” และ “วางโครงเรื่อง” ได้ผลดังนี้ กลุ่มแรกที่มีแก่นเรื่องว่า “การคุกคามทางเพศที่เกิดจากเพื่อน” ได้ตั้งชื่อเรื่องว่า “พาลา” โดยมีตัวละครหลักเป็นนักศึกษาสาวสวยคนหนึ่งที่ถูกเพื่อนชายล่อลวงไปลวนลามพร้อมถ่ายคลิปวิดีโอไว้ ทำให้เธอเสียใจมาก สุดท้ายนักศึกษาสาวก็กล้าที่จะแจ้งความและให้ความร่วมมือกับตำรวจในการจับคนร้ายกลุ่มนั้น ส่วนกลุ่มที่สองที่มีแก่นเรื่องว่า “ความพึงพอใจในวัตถุนิยมอันเกิดจากการอยากได้อะไรเหมือนเพื่อน” ได้ตั้งชื่อเรื่องว่า “นักเลียนแบบ” โดยมีตัวละครหลักชื่อสำเนา ที่คอยซื้อวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ตามเพื่อน ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ และการแต่งกาย รวมถึงฟังเพลงและร้องเพลงตามแฟชั่นเกาหลี ทั้ง ๆ ที่ทั้งหมดนี้ ไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริงของสำเนาเลย เมื่อทำตามเพื่อนได้สักระยะ สำเนาก็เริ่มเหนื่อย และรู้สึกว่ามันไม่ใช่ตัวตนของตนเอง จึงหันไปหาเพื่อนที่สนิทกันมานานชื่อเจียน และได้เรียนรู้ว่าการเป็นตัวของตัวเองนั้น ทำให้ชีวิตมีความสุขที่แท้จริง ดียิ่งกว่าการเห่อวัตถุเหล่านั้น

กลุ่มที่สามที่มีแก่นเรื่องว่า “วิธีการปฏิเสธเพื่อนเมื่อเพื่อนชวนทำสิ่งเลวร้าย” ได้ตั้งชื่อเรื่องว่า “กล้าไหม คำคำว่า ‘ไม่’ คำเดียว” โดยมีตัวละครหลักชื่อเวฟ ที่เพิ่งสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ เมื่อเพื่อนชวนไปดื่มเหล้า เล่นการพนัน ในใจลึก ๆ ก็อยากปฏิเสธ แต่ไม่กล้า เพราะกลัวเพื่อนเลิกคบ เหตุการณ์เข้มข้นขึ้นเมื่อเวฟถูกจับเข้าคุก จึงเริ่มคิดได้ และตั้งใจว่าจากนี้ไปจะต้องปฏิเสธเพื่อนให้ได้ ด้วยการใช้เทคนิคการถามย้อนกลับ ไปว่า สิ่งที่ทำอยู่นั้นดีแล้วจริงหรือ และเวฟก็ทำได้สำเร็จ ส่วนกลุ่มสุดท้ายที่มีแก่นเรื่องว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” ได้ตั้งชื่อเรื่องว่า “บัวชมพู” โดยมีตัวละครหลักเป็นนักศึกษาหญิง 2 คนชื่อ บัวกับชมพู เป็นเพื่อนรักกันมานาน ช่วงหนึ่ง บัวได้รู้จักกับเพื่อนกลุ่มใหม่ซึ่งเป็นกลุ่มคนพาล พาเที่ยวดึกคืนแทบทุกคืน ชมพูเตือนก็ไม่ฟัง จนในที่สุด บัวขาดเรียนและไม่ส่งรายงาน จนจะต้องหมดสิทธิ์สอบ บัวเสียใจมาก แต่เมื่อไปสำรวจรายชื่อผู้หมดสิทธิ์สอบแล้ว กลับพบว่า ไม่มีชื่อของตนเองในนั้น บัวจึงประหลาดใจมาก และมาทราบภายหลังว่า ชมพูเพื่อนรักได้คอยทำรายงานส่งให้ บัวจึงได้เข้าใจและกลับมาขอโทษและขอบคุณเพื่อนรักในที่สุด

ส่วนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 4 ครั้งสุดท้ายของขั้นตอน “Planning” นั้น ได้ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันเขียนบท โดยใช้วิธีการเขียนบทแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางหรือหลักการของละครเพื่อชุมชน ซึ่งการเขียนบทแบบมีส่วนร่วมหมายถึง การซ้อมครั้งแรกหลังจากทำโครงเรื่องเสร็จ และไม่มีบทเขียนไว้ก่อนเป็นลายลักษณ์อักษรเลย การซ้อมโดยไม่มีบทเช่นนั้น นับเป็นวิธีการเขียนบทวิธีหนึ่งที่จะทำให้ได้บทละครที่มาจากความร่วมมือร่วมใจของทุกคนอย่างแท้จริง หลังจากซ้อมครั้งแรกเสร็จ ก็จะให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้นำคำพูดที่ซ้อมนั้นไปซ้อมเองอีก 2-3 ครั้งแล้วค่อยเขียนบทขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร หลังจากได้ผ่านการซ้อมเพื่อเขียนบทแบบมีส่วนร่วมแล้ว แต่ละกลุ่มได้นำคำพูดที่ใช้ซ้อมนั้นไปเขียนบทอย่างไม่เป็นทางการ คือ นักแสดงแต่ละคนเขียนบทส่วนของตัวเอง แล้วนำไปซ้อมครั้งต่อไป ซึ่งการซ้อมแต่ละครั้งก็จะมีการปรับเปลี่ยนบททีละน้อยเพื่อให้ลงตัวในที่สุด

ส่วนการดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนที่สี่ คือ “1st Action” มีวัตถุประสงค์ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ซักซ้อมละคร ทั้งซ้อมย่อย 5-10 ครั้ง และซ้อมใหญ่อีก 1-3 ครั้ง จากนั้นก็จัดแสดงสดในมหาวิทยาลัยพายัพ 1 ครั้ง โดยในการนี้มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 4 ครั้ง ที่ช่วยเพิ่มทักษะทางด้านศิลปะการละครให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะทางด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย การฝึกสมาธิสำหรับงานละคร การออกเสียง และการฝึกบุคลิกภาพสำหรับการแสดงละคร

สำหรับการซ้อมย่อยนั้นการซ้อมย่อยทั้ง 5 ครั้ง เป็นไปดังนี้ ซ้อมครั้งละ 1 กลุ่ม มี 4 กลุ่ม ซ้อม 4 ครั้ง และซ้อมรวมกันอีก 1 ครั้ง โดยการซ้อมทุกครั้ง เยาวชนกลุ่มเรียนรู้จะต้องบริหารร่างกายสำหรับงานละคร และฝึกทักษะการเปล่งเสียง และทำสมาธิก่อนซ้อม ในขั้นตอนนี้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้มีทักษะทางด้านศิลปะการละครเพิ่มขึ้น เนื่องจากการซ้อมแต่ละครั้ง วิทยากรได้ให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงการแสดงให้ดีขึ้นในทุกด้าน ได้แก่ การเปล่งเสียง การแสดง รวมถึงการจัดองค์ประกอบฉาก และการ Blocking สำหรับประเด็นสำคัญที่แต่ละกลุ่มต้องปรับปรุงส่วนใหญ่อีกคือ การแสดงให้สมบทบาท การเปล่งเสียงให้ดังและชัดเจน การ Blocking ที่ไม่บังกัน และสมาธิที่มั่นคง มีกลุ่มเรื่อง “พลาต” กลุ่มเดียวที่มีการเปลี่ยนแปลงมาก นั่นคือ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้กลุ่มนี้ขอเปลี่ยนเนื้อเรื่องทั้งหมดเนื่องจากเมื่อแสดงออกมาแล้วมีลักษณะเหมือนละครโทรทัศน์ที่มีแต่การดบตี และขาดข้อมูลที่จะให้ดูหาเหตุผลแก่ผู้ชม โดยเมื่อไปหาข้อมูลเพิ่ม และเข้าใจเรื่องการคุกคามทางเพศมากขึ้นแล้ว คือ การ

คุกคามทางเพศมี 3 รูปแบบ ได้แก่ คุกคามทางสายตา วาจา และร่างกาย จึงขอเปลี่ยนรูปแบบละครไปเป็น “ละครเชิงสาธิต” ที่ยังอยู่ที่แก่นเรื่องเดิมคือ “การคุกคามทางเพศ” ซึ่งจะทำละครสาธิตให้เห็นการคุกคามทางเพศแต่ละรูปแบบ พร้อมแนะนำวิธีการป้องกันตัวอีกด้วย

ในขั้นตอนของการซ้อมใหญ่ นั้น ได้ซ้อมเหมือนจริงทั้งหมด ทั้งฉาก เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบฉาก และพิธีกร โดยได้จัดซ้อมใหญ่ก่อนวันแสดงรอบแรกหนึ่งวัน และก่อนซ้อม เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้บริหารร่างกายสำหรับงานละคร และฝึกทักษะการเปล่งเสียง และทำสมาธิก่อนซ้อม และกลุ่มเรื่อง “พลาต” ได้เปลี่ยนโครงเรื่องทั้งหมด และเปลี่ยนชื่อเรื่องเป็น “อย่าพลาต” สำหรับประเด็นสำคัญที่แต่ละกลุ่มต้องปรับปรุงส่วนใหญ่ก็ยังเป็นประเด็นเดิม คือ การแสดงให้สมบทบาท การเปล่งเสียงให้ดังและชัดเจน การ Blocking ที่ไม่บังกัน รวมถึงการเปลี่ยนฉาก การใช้อุปกรณ์ประกอบฉาก และการใช้ดนตรีประกอบการแสดง

การแสดงรอบแรกนี้ จัดแสดงในวันที่ 15 กันยายน 2553 ณ ห้องสัมมนา อาคารประกาศก คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ มีนักศึกษาเข้าชมจำนวน 97 คน เป็นชาย 46 คน และหญิง 51 คน ซึ่งผลการประเมินทั้งจากผู้ชมและโดยเยาวชนกลุ่มเรียนรู้เองนั้น จะดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

การดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนที่ห้า คือ “Observation” ร่วมกันประเมินผลละครเพื่อชุมชนที่แสดงไปในรอบแรก ซึ่งจะประเมิน 2 ด้าน ได้แก่ จากการสังเกตการณ์ของเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ และประมวลจากแบบสอบถามที่ผู้ชมละครประเมินให้ ซึ่งผลการประเมิน มีดังนี้

ผลการประเมินผู้ชมด้วยแบบสอบถามนั้นพบว่า ผู้ชมรอบแรก หลังจากได้รับชมละครเรื่อง “อย่าพลาต” แล้ว ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันตัวเองเมื่อถูกคุกคามทางเพศ เพิ่มขึ้นในระดับ “มาก” และหลังจากได้รับชมละครเรื่อง “กล้าไหมแค่คำว่าไม่คำเดียว” แล้ว ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิเสธเพื่อนเพิ่มขึ้นในระดับ “มาก” และหลังจากได้รับชมละครเรื่อง “บัวชมพู” แล้ว ได้มีความรู้ความเข้าใจว่าคบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล เพิ่มขึ้นในระดับ “มาก” และเรื่องสุดท้ายคือ “นักเลียนแบบ” ได้ทำให้ผู้ชมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตที่มีความสุข

โดยไม่ต้องพึ่งพาวัตถุนิยมเพิ่มขึ้นในระดับ “มาก” ส่วนผลการประเมินโดยเยาวชนกลุ่มเรียนรู้เองนั้น ได้ผลดังนี้

กลุ่ม “อย่าพลาด”

- นักแสดงที่เป็น “ผู้บรรยาย” ควรเปลี่ยนบุคลิกจาก “คุณป้าเซย ๆ” เป็น “วัยรุ่น” ซึ่งเป็นวัยเดียวกับกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจะเข้าถึงกันได้ง่ายกว่า
- เนื้อหาในส่วนที่แนะนำให้ป้องกันตัวเมื่อถูกคุกคามทางเพศทางกาย ได้นำเสนออย่างชัดเจนดีแล้ว แต่ในส่วนการป้องกันตัวเมื่อถูกคุกคามทางเพศทางวาจา และทางร่างกาย ยังไม่ชัดเจนพอ ผู้ชมไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ควรแก้ไข
- เนื้อหาตอนจบ ที่วัยรุ่นทั้งหมดเข้าวัดฟังธรรม โดยไม่มีจุดเปลี่ยนใด ๆ เกิดขึ้นในเรื่องเลยนั้น ไม่สมจริง และไม่น่าจะดึงดูดให้ผู้ชมทำตาม(เข้าวัด)ได้ และตัวเรื่องก็ไม่ได้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “การเข้าวัด” กับ “การคุกคามทางเพศ” มาก่อน การจบแบบนี้จึงไม่สอดคล้องกับเรื่อง หากเรื่องได้เล่ามาถึงความขัดแย้งระหว่างวัยรุ่นหญิงกับชาย ในด้านของการคุกคามทางเพศรูปแบบต่าง ๆ ตอนจบน่าจะคลี่คลายได้ด้วยการทั้งชายและหญิงเหล่านั้นได้อาศัยในสังคมเดียวกันได้อย่างสงบสุข
- ข้อปรับปรุงอื่นทั่วไป คือ ฝึกฝนด้านการเปล่งเสียง และการจัดการกับอุปกรณ์ประกอบฉาก

กลุ่ม “กล้าไหม แค่คำว่า ‘ไม่’ คำเดียว”

- กลุ่มนี้การนำเสนอเนื้อหาในส่วน “วิธีการปฏิเสธเพื่อน” ยังไม่ชัดเจน เนื้อเรื่องนำเสนอให้เห็นได้ว่า เวฟ(พระเอก) เป็นวัยรุ่นที่ไม่กล้าปฏิเสธเพื่อน เมื่อเพื่อนชวนไปดื่มสุรา และเล่นการพนัน แต่ในส่วนของ “วิธีการ” ยังไม่เห็นชัดเจน มีเพียงแต่บอกผู้ชมว่า “ให้ปฏิเสธไปเถอะ” ซึ่งยังไม่ใช่วิธีการหรือเทคนิคที่จะช่วยให้ผู้ชมนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน
- ข้อปรับปรุงอื่นทั่วไป คือ ฝึกฝนด้านการแสดงให้สมบทบาทให้มากขึ้น

กลุ่ม “บัวชมพู”

- ในส่วนของเนื้อหาค่อนข้างชัดเจนตามแก่นเรื่องคืออยู่แล้ว
- ข้อปรับปรุงอื่นทั่วไป คือ การเปล่งเสียง และสมาธิของนักแสดง (อย่าหัวเราะ)

กลุ่ม “นักเรียนแบบ”

- บทพูดของ “ผู้บรรยาย” ค่อนข้างเป็นทางการเกินไป ควรปรับภาษาให้เป็นภาษาพูดเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจง่ายขึ้น
- ในส่วนเนื้อหา นำเสนอได้ค่อนข้างชัดเจนตามแก่นเรื่องดี
- ข้อปรับปรุงอื่นทั่วไปคือ การเปล่งเสียง และการออกอักขระให้ชัดเจน

การดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนที่หก คือ “Reflection Cycle 2” มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้นำผลการประเมินจากขั้นตอนที่ผ่านมา มาไตร่ตรองและทำความเข้าใจกับสภาพปัญหาอีกครั้งหนึ่ง โดยมีการประชุมร่วมกันและเน้นการปรับปรุง 2 ด้าน คือ ด้านทักษะทางการแสดง และด้านเนื้อหาที่สื่อสารในละคร ซึ่งผลการดำเนินงานมีดังนี้

ในขั้นตอนนี้ “กลุ่มบัวชมพู” และ “กลุ่มนักเรียนแบบ” หลังจากได้ไตร่ตรองเนื้อหาของละครของกลุ่มตัวเองเทียบกับสภาพสังคมปัจจุบันแล้ว ทั้งสองกลุ่มไม่ได้ปรับปรุงในส่วนของ “เนื้อหา” เพิ่มอีก เนื่องจากได้นำเสนอไปค่อนข้างชัดเจนตรงตามแก่นเรื่อง และผู้ชมได้รับความรู้ความเข้าใจในระดับ “ดี” พอสมควรแล้ว มีแต่เพียงทักษะทางการแสดงที่ต้องฝึกฝนเพิ่มเติม โดยเฉพาะเรื่องการเปล่งเสียง

สำหรับ “กลุ่มกล้าใหม่แค่คำว่า ‘ไม่’ คำเดียว” นั้น ได้หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ “เทคนิคการปฏิเสธ” เพื่อมาเพิ่มในเนื้อหาของเรื่องให้ชัดเจนขึ้น ซึ่งได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาใช้ โดยเทคนิคที่เลือกนำมาใช้ในการแสดงคือ “การถามย้อนกลับไปยังผู้ชักชวนว่า สิ่งที่เราไปทำนั้นดีจริง ๆ หรือไม่” และ “การชี้ชวนให้เห็นผลของการกระทำนั้น ๆ ว่าหากทำไปแล้วจะเกิดผลที่ไม่ดีตามมา” ซึ่ง 2 เทคนิคนี้จะให้นักแสดงที่แสดงเป็น “นางฟ้า” เป็นผู้แนะนำพระเอกของเรื่อง (เวฟ) ให้นำไปใช้กับเพื่อน ๆ หากเพื่อนชวนไปทำสิ่งไม่ดีอีกครั้ง และพระเอกก็นำไปใช้ และได้ผลจริง ๆ

ส่วน “กลุ่มอย่าพลาด” นั้น ก็ได้เพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับการป้องกันตัวเมื่อถูกคุกคามทางเพศทาง วาจา และทางร่างกายอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเพิ่มจากการแสดงดังกล่าวขึ้น และยังได้ตัดตอนจบ ที่ชักชวนให้เข้าวัดออกไป แล้วได้เพิ่มเนื้อหาในส่วนของ “ผู้ชาย” ด้วยว่าในเหตุการณ์การคุกคามทาง เพศนี้ ผู้ชายเองก็มีส่วนสำคัญมาก (ไม่ใช่มีแต่ผู้หญิงเท่านั้นที่ต้องคอยระวังตัวเอง) ผู้ชายก็ควรปฏิบัติตัว ให้ดี เคารพและให้เกียรติเพื่อนผู้หญิง ที่เป็นเพื่อนมนุษย์เหมือนกัน อันนำไปสู่ตอนจบของเรื่องแบบ ใหม่ คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขทั้งหญิงและชาย

ขั้นตอนต่อไปของการดำเนินงานวิจัย ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เจ็ด คือ “Revised Plan” มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้นำผลการประเมินมาปรับปรุง แก้ไขบทละครให้ดีขึ้น ซึ่งผลการดำเนินงาน ทำให้ได้บทละครเป็นลายลักษณ์อักษร 4 เรื่อง โดยแต่ละกลุ่มได้เขียนบทในรูปแบบตามความถนัด (ไม่มีแบบแผนตายตัว)¹

สำหรับการดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนที่แปด คือ “Final Action” มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชน กลุ่มเรียนรู้ได้ชักซ้อมละคร ซึ่งซ้อมย่อย 5-10 ครั้ง และซ้อมใหญ่อีก 1-3 ครั้ง จากนั้นก็จะแสดงสดยัง สถานที่สาธารณะเป้าหมาย จำนวน 3 รอบ ซึ่งเยาวชนกลุ่มเรียนรู้แต่ละกลุ่มได้ซ้อมย่อยกันเอง และมา ซ้อมใหญ่รวมกันอีก 1 ครั้งโดยเชิญวิทยากรมาแสดงความเห็นด้วย ก่อนการแสดงจริงอีก 3 รอบ ได้แก่

- วันศุกร์ที่ 24 กันยายน 2553 เวลา 18.00น. แสดงที่ลานถนนคนเดินโครงการกรีนทู หลัง ห้างสรรพสินค้าคาร์ฟูร์ เชียงใหม่
- วันเสาร์ที่ 25 กันยายน 2553 เวลา 19.00น. แสดงที่ลานด้านนอกหน้าห้างสรรพสินค้ากาดสวน แก้ว บริเวณโครงการกาดส้มมืด
- วันอาทิตย์ที่ 26 กันยายน 2553 เวลา 19.00น. แสดงที่ลานถนนคนเดินท่าแพ บริเวณหน้า อนุสาวรีย์สามกษัตริย์

¹ สามารถดูบทอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรของละครทุกเรื่องได้ในบทที่ 4

ผลการดำเนินงานมีดังนี้

- การซ้อมย่อยและซ้อมใหญ่ผ่านไปได้ด้วยดี
- การแสดงวันที่ 24 กันยายน 2553 มีผู้ชมทั้งหมด 58 คน เป็นเพศชาย 21 คน และเป็นเพศหญิง 37 คน
- การแสดงวันที่ 25 กันยายน 2553 มีผู้ชมทั้งหมด 27 คน เป็นเพศชาย 10 คน และเป็นเพศหญิง 17 คน
- การแสดงวันที่ 26 กันยายน 2553 มีผู้ชมทั้งหมด 45 คน เป็นเพศชาย 26 คน และเป็นเพศหญิง 19 คน

การดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนที่เก้า คือ “Final Observation” เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ร่วมกัน ประเมินผล 2 ด้าน ได้แก่ จากการสังเกตการณ์ของเยาวชนกลุ่มเรียนรู้เอง และประมวลจากแบบสอบถามที่ผู้ชมละครประเมินให้ นอกจากนี้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ก็ร่วมกันถอดบทเรียน และหาข้อสรุปที่จะเป็นแนวทางในการสื่อสารแก้ไขปัญหายาวชนต่อไป

ผลการประเมินผู้ชมด้วยแบบสอบถามนั้นในภาพรวมพบว่า หลังจากได้รับชมละครเรื่อง “อย่าพลาด” แล้ว ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันตัวเองเมื่อถูกคุกคามทางเพศเพิ่มขึ้นในระดับ “มาก” และหลังจากได้รับชมละครเรื่อง “กล้าไหมแค่คำว่าไม่คำเดียว” แล้ว ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิเสธเพื่อนเพิ่มขึ้นในระดับ “มาก” และหลังจากได้รับชมละครเรื่อง “บัวชมพู” แล้ว ได้มีความรู้ความเข้าใจว่าคบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล เพิ่มขึ้นในระดับ “มาก” และเรื่องสุดท้ายคือ “นักเรียนแบบ” ได้ทำให้ผู้ชมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตที่มีความสุขโดยไม่ต้องพึ่งพาวัตถุนิยมเพิ่มขึ้นในระดับ “มาก” ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินของการแสดงรอบแรก

นอกจากนี้ยังได้มีการจัดประชุมร่วมกันเพื่อถอดบทเรียนและร่วมกันแสดงความคิดเห็นใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ข้อดีข้อเสียของทุกรอบการแสดง (2) กระบวนการสื่อสารด้วยละครเพื่อชุมชนของงานวิจัยนี้ (3) แนวโน้มในการสื่อสารด้วยละครเพื่อชุมชนในประเด็นเยาวชน และ (4) ทักษะที่ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ โดยสรุปผลได้ดังนี้

(1) ข้อดีข้อเสียของทุกรอบการแสดง

เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันในประเด็นนี้ โดยได้แสดงความคิดเห็นในทุก ๆ รอบการแสดง สรุปข้อดีได้ว่า เยาวชนกลุ่มเรียนรู้รู้สึกดีใจที่ได้แสดงออกถึงศักยภาพของการเป็นนักแสดง ได้รู้จักการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ได้เรียนรู้วิธีการแสดงเรียกผู้ชมด้วยการร้องเพลง และกิจกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ สถานที่ที่เหมาะสมกับการแสดงคือ สถานที่ปิด(ในรอบแรก) และหากเป็นสถานที่เปิดก็ต้องกว้างและมีแสงสว่างมากพอ (ในรอบที่สองและสี่) สำหรับข้อเสียที่สรุปได้คือ การไม่เคยซ้อมในเวทีจริงมาก่อน ทำให้นักแสดงมีความสับสนเล็กน้อย เมื่อออกแสดงในสถานที่เปิด ก็ได้พบว่า ทักษะการเปล่งเสียงของนักแสดงหลายคนยังไม่ดีพอ ทำให้เสียงเบา และได้ยินไม่ชัด อีกทั้งสมาธิของนักแสดงบางคนยังไม่มั่นคงนัก เมื่อเจอผู้ชมจริง ๆ ก็ขาดสมาธิ ทำให้เกิดการหัวเราะตามผู้ชมไปด้วย นอกจากนี้สถานที่แสดงในรอบที่สาม(ภาคส้มมีด) ก็ไม่เหมาะสมกับการแสดงละครเพื่อชุมชน แคมเปญไป และไม่มีพื้นที่ให้ผู้ชมได้รับชม ส่วนรอบที่สี่(เวทีหน้าอนุสาวรีย์สามกษัตริย์) ก็ตั้งอยู่ห่างจากพื้นที่ขายของของถนนคนเดินมากเกินไป ผู้คนที่เดินผ่านไปมาจึงไม่ค่อยทราบว่ามี การจัดแสดง

(2) กระบวนการสื่อสารด้วยละครเพื่อชุมชนของงานวิจัยนี้

เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้แสดงความคิดเห็นที่ละประเด็นตามองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร หรือ Sender, เนื้อหาสาร หรือ Message, ช่องทางการสื่อสาร หรือ Channel และ ผู้รับสาร หรือ Receiver โดยเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันวิพากษ์ว่า แต่ละองค์ประกอบที่ได้ดำเนินการไปในโครงการนี้นั้น มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ในประเด็นของ “ผู้ส่งสาร (Sender) และ ผู้รับสาร (Receiver)” นั้น เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้แสดงความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การสื่อสารประเด็นปัญหาการคบเพื่อนของเยาวชนนี้ ใช้ผู้ส่งสารได้เหมาะสม เพราะเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยเดียวกัน สามารถทำให้สื่อสารได้เข้าใจกันง่าย และทักษะทางการแสดงขั้นพื้นฐาน เป็นสิ่งสำคัญที่ควรฝึกฝนให้นักแสดงทุกคน โดยเฉพาะเรื่องสมาธิ และการเปล่งเสียง เนื่องจากสถานที่แสดงละครเพื่อชุมชนมักเป็นสถานที่เปิด มีเสียงรบกวนเยอะ อาจทำลายสมาธินักแสดงได้ง่าย และหากเสียงไม่ดัง ผู้ชมก็จะไม่ได้ยิน

สำหรับประเด็นด้าน “เนื้อหาสาร (Message)” นั้น เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เห็นว่า เนื้อหาสารเรื่องการคบเพื่อน และแก่นเรื่องของทุกเรื่องนั้น มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะทุกเรื่องล้วนเกิดขึ้นจริง และไม่ค่อยพบเห็นสื่อกระแสหลักพูดถึงประเด็นเหล่านี้กันมากนัก โดยเฉพาะเรื่องการสอนวิธีการปฏิเสธเพื่อน สื่ออื่นส่วนมากมักสอนให้เลือกคบเพื่อน ซึ่งในความเป็นจริงนั้น เราไม่สามารถเลิกคบเพื่อนได้ง่าย ๆ การสอนให้ปฏิเสธเป็นประเด็นที่เข้าถึงและตรงกับสถานการณ์จริงมากกว่า ส่วนความยาวของการแสดงค่อนข้างสั้นไป (15 นาที) น่าจะนำเสนอประมาณ 20 – 30 นาที เพื่อจะได้สื่อสารเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดได้เต็มที่

ในเรื่อง “ช่องทางการสื่อสาร (Channel)” เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เห็นว่า สถานที่จัดแสดงที่เหมาะสมกับการจัดแสดงละครเพื่อชุมชนที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชน ได้แก่ การจัดแสดงในสถาบันการศึกษา, ลานแสดงถนนคนเดิน โครงการกรีนทู หลังห้างสรรพสินค้าคาร์ฟูร์ เชียงใหม่ เพราะเป็นสถานที่ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดี และหากเป็นไปได้ควรเลือกสถานที่จัดแสดงที่เป็นสถานที่ปิด จะเหมาะกับการแสดงละครเพื่อชุมชนเพื่อเยาวชนมากกว่าสถานที่เปิด เพราะสถานที่เปิดมีสิ่งรบกวนใจ และเสียงรบกวนอื่นเยอะ ผู้ชมไม่สามารถอยู่ดูเราได้ตั้งแต่ต้นจนจบ ซึ่งสถานที่จัดแสดงที่ไม่ค่อยเหมาะสมได้แก่ บริเวณกาดส้มมีด เนื่องจากผู้คนที่ไปเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และไม่มีพื้นที่สำหรับผู้ชม และเวทีหน้าอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ ก็ตั้งเวทีห่างไกลผู้ชมเกินไป หากไปตั้งบริเวณถนนท่าแพน่าจะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดีกว่า

นอกจากนี้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันวิเคราะห์ว่ากระบวนการสื่อสารที่ร่วมกันดำเนินการไปนั้นมีคุณค่าหรือไม่ อย่างไร โดยมีผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

คุณค่าต่อเยาวชนทั่วไปและสังคม: ละครที่ผลิตขึ้นนี้ได้สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคม และในละครก็ได้สอดแทรกวิธีการแก้ปัญหาอย่างถูกวิธีไว้ในเรื่องด้วย ผู้ชมสามารถนำไปใช้ได้จริง และน่าจะส่งผลให้สังคมดีขึ้นด้วย

คุณค่าต่อเยาวชนกลุ่มเรียนรู้: ทำให้ได้เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทั้งทักษะทางด้านการแสดง และทักษะการใช้ชีวิตและการทำงาน ซึ่งสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ อีกทั้งยังทำให้ได้ศึกษา

เรียนรู้และเข้าใจถึงปัญหาของเยาวชนในปัจจุบันมากขึ้น และได้ตระหนักว่าควรมีการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง

(3) แนวโน้มในการสื่อสารด้วยละครเพื่อชุมชนในประเด็นเยาวชน

ในประเด็นนี้ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้แสดงความเห็นที่ละประเด็นตามองค์ประกอบของการสื่อสาร โดยเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันวิเคราะห์ว่า หากจะสื่อสารด้วยละครเพื่อชุมชนในประเด็นเยาวชนอีกในอนาคต ควรจะมีลักษณะของกระบวนการสื่อสารเป็นอย่างไร ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ ได้ดังนี้

ผู้ส่งสาร : ผู้ส่งสารควรเป็นคนในวัยเดียวกับผู้รับสาร เพื่อจะได้สื่อสารเข้าใจกันได้ง่าย และจะได้ออกแบบเนื้อหาการสื่อสารได้อย่างสอดคล้องกับสถานการณ์จริงในปัจจุบันได้มาก และควรมีพื้นฐานทางการแสดง (แต่ไม่จำเป็นต้องมีทักษะในขั้นสูง) เพื่อการสร้างเรื่องและดำเนินเรื่องจะได้ราบรื่น นอกจากนี้ผู้ส่งสารควรมีความสามัคคี จึงจะทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น และสัมฤทธิ์ผล

เนื้อหาสาร : เนื้อหาที่ตรงกับชีวิตประจำวัน และทันสมัย จะมีความน่าสนใจมากกว่าเนื้อหาที่ไกลตัว และล้าสมัย รวมถึงเนื้อหาที่มีการแนะนำวิธีการที่ผู้ชมสามารถนำไปใช้ได้จริง น่าจะเป็นละครที่สัมฤทธิ์ผลมากกว่าเนื้อหาที่แนะนำเพียงหลักการกว้าง ๆ เท่านั้น และยังมีเนื้อหาประเด็นปัญหาเยาวชนประเด็นอื่น ๆ อีกมากที่ยังไม่ได้ถูกนำมาทำเป็นละคร เช่น การนินทา ความเห็นแก่ตัว เป็นต้น

ช่องทางการสื่อสาร : ควรมีการสำรวจสถานที่ที่จะไปจัดแสดงก่อนแสดงจริงในเบื้องต้นว่าสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้จริงหรือไม่ และสถานที่แสดงที่เป็นสถานที่ปิด ในสถาบันการศึกษา น่าจะเหมาะสมและเข้าถึงเยาวชนได้มากกว่าสถานที่เปิดในสถานที่สาธารณะต่าง ๆ สื่อละครเพื่อชุมชนเป็นสื่อที่เหมาะสมกับการสื่อสารประเด็นเยาวชนมาก เพราะเป็นสื่อที่น่าสนใจ สามารถถ่ายทอดความบันเทิงและสาระได้อย่างสนุกสนาน รวมถึงหากเลือกสถานที่จัดแสดงที่เหมาะสม ก็จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากอีกด้วย

ผู้รับสาร : การกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน ทำให้ง่ายต่อการออกแบบเนื้อหาในการสื่อสาร และยังง่ายต่อการเลือกสถานที่จัดแสดงให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุดอีกด้วย

(4) ทักษะที่ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้

การถอดบทเรียนประเด็นนี้ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันสรุปว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการนี้ แล้ว ตนเองได้เรียนรู้ทักษะอะไรเพิ่มขึ้นบ้าง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ด้าน ได้แก่ ทักษะด้านการแสดง และทักษะด้านการทำงาน โดยสรุปได้ ดังนี้

ทักษะด้านการแสดง: ได้รู้จัก “ละครเพื่อชุมชน” มากขึ้น รวมทั้งทักษะด้านการเปล่งเสียง ได้เสริมสร้างจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ การบริหารร่างกายสำหรับการแสดง การกำหนดแก่นเรื่อง การเขียนบท การวางโครงเรื่อง การวาง Blocking และหลักการของการแสดงละครเพื่อชุมชน อย่างถูกต้อง

ทักษะด้านการทำงาน: ได้เพิ่มความกล้าแสดงออก คือ กล้าที่จะคิด กล้าที่จะทำ และกล้าที่จะตัดสินใจ มากขึ้น ได้เรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นทีม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา ความมีวินัย ได้ความสัมพันธ์และมิตรไมตรีต่อกัน รวมถึงได้ตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง และของผู้อื่นมากขึ้นอีกด้วย

ส่วนขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยก็คือ ผู้วิจัยประมวลข้อมูล วิเคราะห์ สรุปและอภิปรายผล จัดทำรายงานการวิจัยเป็นรูปเล่มในช่วง 4 เดือนสุดท้ายของการดำเนินโครงการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 กระบวนการสื่อสารผ่านสื่อละครเพื่อชุมชน โดยเยาวชนถึงเยาวชน

การที่ละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยชิ้นนี้ ได้เปิดพื้นที่ให้มีกระบวนการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่เป็นเยาวชนระดับอุดมศึกษา ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีทั้งถิ่นพำนักพักพิงอยู่ในพื้นที่เดียวกัน และระดับการศึกษา รวมถึงอายุในช่วงใกล้เคียงกันนั้น ได้ทำให้เกิดความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ของกระบวนการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

(1) เยาวชนด้วยกัน ย่อมเข้าใจบริบทของกันและกัน

ตามแนวคิดเกี่ยวกับผู้ส่งสารในสื่อละครเพื่อการพัฒนาของกาญจนา แก้วเทพ (2552) นั้นมีข้อสังเกตประการหนึ่งคือ “สิ่งที่ฝ่ายผู้ผลิตละครจะต้องทำการวิเคราะห์เป็นอันดับแรกก็คือ การวิเคราะห์ผู้รับสาร (Audience Analysis) ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ความต้องการ รสนิยม/ความชื่นชอบระดับของความเข้าใจ ฯลฯ โดยที่กลุ่มผู้รับสารนี้ยังคงหมายถึงเพียงแค่ระดับของ “กลุ่มผู้ชมเป็นส่วนบุคคล” แต่สำหรับในกรณีของสื่อละครเพื่อพัฒนานั้น ขอบเขตของการวิเคราะห์จะต้องขยายจากระดับของ “กลุ่มผู้ชม” ออกไปถึง “บริบทของชุมชน” ด้วย

ดังปรากฏในขั้นตอนแรกสุดของงานวิจัย ที่ผู้วิจัยได้สำรวจเบื้องต้นไปเมื่อ มิ.ย.53² ที่ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ 35 คน ไปวิเคราะห์ผู้รับสารเป้าหมายอันเป็นเยาวชนทั่วไปนั้น เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ทบทวนและวิเคราะห์ทั้งจากประสบการณ์ของตนเอง จากสื่อมวลชน และสื่อออนไลน์ต่าง ๆ แล้วมาประชุมกันเพื่อหาข้อสรุปว่าจะทำละครในประเด็นใด ในตอนนั้น ประเด็นที่ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด 3 ประเด็น (จาก 26 ประเด็น) คือ 1. การพนันบอล 2. การดื่มสุรา และ 3. การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ทั้งนี้ทั้ง 3 ประเด็นไม่ใช่ประเด็นใหม่้นักสำหรับการสื่อสารประเด็นปัญหาเยาวชนในเมืองไทย และเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ต่างมีความเห็นว่า หากจะสื่อสารประเด็นดังกล่าวน่าจะสื่อสารโดยมุ่งเน้นเนื้อหาไปที่การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุอย่างจริงจัง ไม่นั่นการขู่ให้กลัวเหมือนที่เคยพบเห็นในสื่อที่ผ่าน ๆ มา

² ดูรายละเอียดการสำรวจได้ในหัวข้อ “ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย” ในบทที่ 1

“อย่างรณรงค์เรื่องพนันบอลอย่างเนี่ยะ ก็ชอบพูดแต่ผลเสียเนาะ อย่างทำให้เสียการเรียน ทำให้เสียเงิน ทำให้เสียไปหมดทุกอย่าง ซึ่งจริง ๆ คนเล่นเนาะ ก็รู้อยู่แล้ว เอาผลเสียมาบอกก็ไม่กลัวหรอก ยังไงก็มีคนเล่นพนันเยอะอยู่ดี” (จักราฐ ไซวงศ์, 21 มิ.ย.53)

“อยู่ไปก็ไม่กลัวครับ จริง ๆ ยังมีอีกหลายคนที่ต้องกินเหล้า สูบบุหรี่ หรือเล่นพนัน เพราะเพื่อนชวน แล้วก็กลัวขัดเพื่อน กลัวเพื่อนว่าหน่อม (ภาษาพื้นเมืองเหนือ แปลว่า อ่อนหัด) จริง ๆ ถ้าเราทำละครสอนตรงนี้น่าจะดีครับ วิธีตอบเพื่อนว่าไม่นะครับ อย่างผมก็ไม่กล้าเหมือนกัน” (ณิน เจียมวิจิตรกุล, 21 มิ.ย.53)

“ถ้าอย่างนั้นละครเราก็ไม่ควรใช้วิธีการบอกแต่ข้อเสียแรง ๆ นะคะ น่าจะแนะนำวิธีการที่เอาไปใช้ได้จริงมากกว่า เอาแบบ แบบวิธีที่ใช้ได้จริง ๆ ไม่ใช่วิธีที่พูดไปแล้วเอาไปทำไม่ได้เนาะค่ะ อย่างไม่ใช่บอกให้เลิกคบเพื่อน...เพื่อนมันเลิกคบไม่ได้ง่าย ๆ ค่ะ ถ้าสอนวิธีปฏิเสธอย่างที่คุณคิด น่าจะดีและเอาไปใช้ได้จริงได้มากกว่า” (ชลธิชา เล้าตระกูล, 21 มิ.ย.53)

ดังนั้นในการประชุมดังกล่าว เยาวชนกลุ่มเรียนรู้จึงได้ร่วมกันวิเคราะห์ผู้รับสารเป้าหมายต่อไปว่า ปัญหาเร่งด่วนที่ควรนำมาทำละครในขณะนั้นคือปัญหาอะไร และสาเหตุของปัญหาดังกล่าวคืออะไร ผลสรุปจากการประชุมคือ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เลือกประเด็น “การคบเพื่อน” เป็นประเด็นในการทำละครในครั้งนี้ เนื่องจาก “เพื่อน” คือสาเหตุของหลาย ๆ ปัญหา หากมีวิธีการคบเพื่อนที่ถูกต้อง และพากันไปทำแต่สิ่งดี ๆ ปัญหาต่าง ๆ น่าจะทุเลาลง ประเด็น “การคบเพื่อน” จึงเป็นประเด็นปัญหาที่นำมาผลิตเป็นละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้

ส่วนในขั้นตอน Reflection ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันไตร่ตรองและทำความเข้าใจสภาพปัญหาของเยาวชนใน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ นั้น ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 นอกจากเยาวชนกลุ่มเรียนรู้จะได้วิเคราะห์ผู้รับสารอันเป็น “เยาวชน” กลุ่มวัยเดียวกันแล้ว ยังได้วิเคราะห์ไปถึงสภาพปัญหาของการสื่อสารประเด็นเยาวชนอีกด้วย ทำให้เกิดความเข้าใจผู้รับสารมากขึ้น ทั้งในแง่ของการอยู่ในช่วงวัยเดียวกัน และการได้ศึกษาบริบทการสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องราวปัญหาของช่วงวัยตนเอง

“การสื่อสารปัญหาเรื่องเกี่ยวกับเรา (เยาวชน) ที่ผ่านมามันคิดว่ายังไม่ค่อยได้ผลค่ะ โดยเฉพาะ การชู้ให้กลัว หรือการใช้ฟรีเซนต์เตอร์สวย ๆ หล่อ ๆ มาแนะนำ ซึ่งเรารู้กันว่าฟรีเซนต์เตอร์พวกนั้น ก็ไม่ได้ทำตัวดีอย่างที่พูดหรอก บางคนเคยเจอในปั๊บบ ในรถด้วยซ้ำไป” (อารีย์ กันทะรัมย์, 28 มิ.ย.53)

“สำหรับการสื่อสารที่เคยพบเห็นมา... มันทาคิดว่า ขนาดตัวหนูเอง ยังไม่ชอบแบบสอนตรง ๆ เลยค่ะ มันเหมือนมีคนมาสั่ง เหมือนถูกบังคับเลยค่ะ วัยรุ่นคนอื่น ๆ น่าจะเหมือนกัน แล้วพอถามกลับว่า แล้วจะให้ทำไง ก็ไม่ค่อยเห็นมีวิธีการแนะนำไว้เลย ถ้าเราจะสื่อสารเรื่องปัญหาเยาวชน ก็ไม่น่าจะสั่ง สอนหรือบังคับค่ะ น่าจะใช้วิธีการ ชี้ทางออกให้เห็นชัด ๆ กันไปเลยดีกว่า” (สุภาพร เตชะ, 28 มิ.ย.53)

จนกระทั่งกิจกรรมในขั้นตอน Planning ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันวางแผนแก้ไขปัญหานั้นคือ การกำหนดแก่นเรื่อง โครงเรื่อง และเขียนบทละครเพื่อชุมชนที่จะผลิตขึ้นในประเด็น “การคบเพื่อน” นั้น เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ก็ยังต้อง “วิเคราะห์ผู้รับสาร” อีกครั้งหนึ่ง ด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลประเด็น “การคบเพื่อน” จากแหล่งข้อมูล 2 แห่ง ได้แก่ (1) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เยาวชนระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในประเด็นการคบเพื่อน และ (2) ข้อมูลประเด็นการคบเพื่อน ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ต้องไปทบทวนจากประสบการณ์ หรือค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งเมื่อเข้าใจข้อมูลทั้งหมดแล้ว ให้เชื่อมโยงกับสถานการณ์การคบเพื่อนของเยาวชนระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันว่ามีปัญหาหรือมีข้อดีข้อเสียอย่างไร แล้วนำมาสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์ละครนั้น ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สรุปได้ 3 ประเด็น ได้แก่ วิธีการเลือกคบเพื่อน (9 วิธี) วิธีการปฏิเสธเพื่อนเมื่อเพื่อนชวนไปในทางอบายมุข (13 วิธี) และ การชวนเพื่อนทำความดี (4 วิธี) ซึ่งเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้นำข้อมูลเหล่านี้มาผสมผสานกับข้อมูลที่สืบค้นมา รวมกับประสบการณ์ของตนเองมาสร้างสรรค์ละครเรื่องสั้น ๆ เรื่องละ 15 นาที จำนวน 4 เรื่อง โดยมีแก่นเรื่องดังนี้ การคุกคามทางเพศที่เกิดจากเพื่อน ความฟุ้งเฟ้อในวัตถุนิยมอันเกิดจากการอยากได้ อยากมีเหมือนเพื่อน วิธีการปฏิเสธเพื่อนเมื่อเพื่อนชวนไปในทางอบายมุข และคบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล

ในการนี้ จึงเรียกได้ว่า ละครทั้ง 4 เรื่องนี้ได้เกิดขึ้นทั้งจากการมีส่วนร่วมของเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ และทั้งจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากเยาวชนทั่วไปด้วย นับเป็นการสื่อสารจากผู้ส่งสารที่เข้าใจ บริบทของผู้รับสารเป็นอย่างดี และมีการวิเคราะห์ผู้รับสารก่อนเข้าสู่กระบวนการผลิต ถึง 3 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์เพื่อกำหนดประเด็นปัญหาเยาวชนที่จะนำมาทำละคร การวิเคราะห์สภาพปัญหาการสื่อสาร เกี่ยวกับปัญหาเยาวชนที่ผ่านมา และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเยาวชนทั่วไปมาเชื่อมโยงกัน เพื่อกำหนดเป็นแก่นเรื่องของละครทั้งหมด

(2) เนื้อหาละครที่ยึดผู้รับสารเป็นตัวตั้ง ทันสมัย มักมีประสิทธิผล

แนวคิดเกี่ยวกับเนื้อหาสารในสื่อละครเพื่อการพัฒนาของกาญจนา แก้วเทพ (2552) นั้นกล่าวว่า แหล่งที่มาของเนื้อหาละครเพื่อพัฒนานั้นยังสามารถแยกออกเป็น 2 สายย่อย สายย่อยแรก เป็นเนื้อหาประเภท “คุณสั่งมา” ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อมีหน่วยงาน/องค์กรเงินทุนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาสังคมต่าง ๆ ได้ติดต่อให้กลุ่มละครมาป้อนใช้สื่อละครถ่ายทอดเนื้อหาดังกล่าวแก่กลุ่มเป้าหมาย โดยตั้งวัตถุประสงค์เอาไว้หลายระดับ ตั้งแต่การกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก ไปจนกระทั่งถึงการลงมือปฏิบัติการปรับเปลี่ยนแก้ไขสภาพการณ์ที่กำลังเป็นอยู่

อีกสายย่อยหนึ่งเป็นเนื้อหาประเภท “ไปหาเอาข้างหน้า” ซึ่งเกิดขึ้นในยุคสมัยที่กลุ่มละครมาป้อนเริ่มปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานแบบ “เอาคณะละคร/องค์กรเงินทุนเป็นตัวตั้ง” (top-down approach / media-centered) ไปเป็นแบบ “เอาชุมชน/กลุ่มเป้าหมายเป็นตัวตั้ง” (bottom-approach / community-centered) ในยุคสมัยหลังนี้ การที่จะแสดงละครเรื่องอะไรนั้น คณะละครจะต้องทำการสำรวจสภาพการณ์ ปัญหา และความต้องการของชุมชนนั้นเสียก่อน ไม่ว่า “ชุมชน” นั้นจะเป็นชุมชนแบบใดก็ตาม แล้วจึงค่อยก่อร่างสร้าง “เนื้อหาละคร” มาจากสภาพการณ์ของชุมชนนั้น

สำหรับละครในงานวิจัยชิ้นนี้นั้น ได้เนื้อหาจากการยึดผู้รับสารเป้าหมาย คือเยาวชนระดับอุดมศึกษา ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่เป็นสำคัญ ดังที่ได้อธิบายไปในข้อ (1) ว่า ก่อนผลิตละครนั้นเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้วิเคราะห์ผู้รับสารทั้ง 3 ส่วนรอบด้าน ทำให้ได้ละครเพื่อชุมชนภายใต้ประเด็น “การคบเพื่อน” จำนวน 4 เรื่อง ทั้งนี้ในการถอดบทเรียนด้วยการประชุมในตอนท้ายของการดำเนินงานวิจัยนั้น เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันแสดงความเห็นในประเด็น “เนื้อหาสาร” อันเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร ดังนี้

ประเด็นปัญหาที่ได้นำเสนอในละครนั้น เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันมาก เพราะทุกเรื่องเกิดขึ้นจริง และไม่ค่อยพบเห็นสื่อกระแสหลักพูดถึงประเด็นเหล่านี้กันมากนัก โดยเฉพาะเรื่องการสอนวิธีการปฏิเสธเพื่อน สื่ออื่นส่วนมากมักสอนให้เลือกคบเพื่อน ซึ่งในความเป็นจริงนั้น เราไม่สามารถเลือกคบเพื่อนได้ง่าย ๆ การสอนให้ปฏิเสธเป็นประเด็นที่เข้าถึงและตรงกับสถานการณ์จริงมากกว่า

จากความเห็นดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า ละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยชิ้นนี้นั้น ได้ยึดผู้รับสารเป็นตัวตั้งอย่างแท้จริง ทำให้ได้ละครที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับเยาวชนเป้าหมาย อีกทั้งยังสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ตามที่สรุปประเด็นได้จากการประชุมอีกด้วย ดังนี้

เนื้อหาสาระเรื่องการคบเพื่อน และแก่นเรื่องของทุกเรื่องนั้น มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะทุกเรื่องล้วนเกิดขึ้นจริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโทรศัพท์มือถือ รอยนวด การหลงมัวเมาในอบายมุขและการแต่งตัวตามกระแส ละครจึงสามารถสะท้อนมุมมองของปัญหาได้ดีและชัดเจน

ทั้งนี้สิ่งยืนยันถึงประสิทธิผลของละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้ ไม่ได้มีเพียงแค่ข้อมูลจากการถอดบทเรียนของเยาวชนกลุ่มเรียนรู้เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ผลตอบรับจากเยาวชนทั่วไป ในด้านความรู้ความเข้าใจหลังจากได้รับชมละครแต่ละเรื่องที่ประมวลได้จากแบบสอบถาม จากทุกรอบการแสดง นับว่าอยู่ในระดับ “มาก” ทั้งสิ้น

รวมถึง หากมองในแง่ของการเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคบเพื่อนให้แก่เยาวชนทั่วไปแล้ว ละครเพื่อชุมชนทั้ง 4 เรื่องนี้ นับว่ามีประสิทธิผลในระดับที่น่าพึงพอใจ ซึ่งน่าจะพอเป็นที่ยืนยันได้ว่า การทำละครเพื่อชุมชนที่สร้างสรรค์เนื้อหาจากการยึดผู้รับสารเป็นตัวตั้งและเนื้อหาทันสมัยนั้น สามารถนำมาซึ่งละครเพื่อชุมชนที่มีประสิทธิผลในเชิงประจักษ์ได้

(3) การสื่อสารที่ชัดเจนระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่เป็นเยาวชนด้วยกัน

เนื่องจากการงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีหลักการสำคัญอยู่ที่การให้ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย ตั้งแต่ การวิเคราะห์สภาพ

ปัญหา วางแผนการแก้ไขปัญหา และลงมือแก้ไขปัญหารวมถึงประเมินผลร่วมกัน ตามที่งานวิจัยชิ้นนี้ ได้ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ร่วมมือกันดำเนินงานตั้งแต่ต้นจนจบนั่นเอง

การสื่อสารที่ชัดเจนระหว่างเยาวชนกลุ่มเรียนรู้และเยาวชนทั่วไปจึงเกิดขึ้น ทั้งตัวเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ที่เป็นผู้ส่งสาร ก็ชัดเจนในเรื่องที่จะสื่อสารเพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของคนวัยเดียวกัน และยังเป็นผู้ส่งสารที่เข้าใจผู้รับสารหรือเยาวชนทั่วไปค่อนข้างดีอีกด้วย เพราะนอกจากจะเป็นเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยเดียวกันแล้ว ยังมีระดับการศึกษา และถิ่นพำนักพักนอนในเขตพื้นที่เดียวกันอีกด้วย ดังที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้แสดงความเห็นไว้ในการประชุมถอดบทเรียนสรุปได้ว่า การสื่อสารประเด็นปัญหาการคบเพื่อนของเยาวชนนี้ ใช้ผู้ส่งสารได้เหมาะสม เพราะเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยเดียวกัน สามารถทำให้สื่อสารได้เข้าใจกันง่าย

ทั้งนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับผู้ส่งสารในสื่อละครเพื่อการพัฒนาที่ว่า “ความเข้าใจในแนวคิดที่จะถ่ายทอดภายในกลุ่มผู้ส่งสาร” นั้น เป็นปัจจัยเบื้องต้นที่จำเป็นของความสำเร็จในการใช้สื่อละครเพื่อการพัฒนา โดยจะเห็นได้ว่า ความเข้าใจดังกล่าวได้เกิดขึ้นกับเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ (ซึ่งเป็นผู้ส่งสารในงานละครนี้) หลังจากดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนที่ 2 คือ Reflection ที่มีวัตถุประสงค์ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ทำความเข้าใจและเรียนรู้ในประเด็นการสื่อสารกับเยาวชนเพื่อปรับฐานคิดให้ตรงกันด้วยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “สภาพปัญหาเกี่ยวกับการสื่อสารประเด็นการคบเพื่อนของเยาวชน” โดยก่อนการฝึกอบรมได้ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ตอบคำถามว่า “หากจะทำละครประเด็นปัญหาการคบเพื่อนของเยาวชน จะทำประเด็นใด” คำตอบที่ได้ล้วนเป็นปัญหาทั่วไป ที่พบเห็นกันอยู่บ่อย ๆ ในสื่อต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เพื่อนชวนไปเสพยาเสพติด สุรา บุหรี่ การพนัน การแต่งกายของวัยรุ่นหญิง และการติดเกมส์

เมื่อวิทยากรให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ทบทวนปัญหาการสื่อสารประเด็นเยาวชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยวิทยากรเปิดตัวอย่างให้ดู รวมถึงให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้นำเสนอคนละ 1 ตัวอย่าง แล้วสรุปร่วมกันว่า “ปัญหาคืออะไร” ซึ่งสรุปได้ว่า ปัญหาสำคัญคือ การสื่อสารรณรงค์ส่วนมากมักใช้กลยุทธ์

การขู่ให้กลัว ซึ่งเยาวชนมักไม่ค่อยกลัว และมักไม่สื่อสารถึง “ต้นตอของปัญหา” รวมถึงมักไม่ค่อยเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาที่นำไปใช้ได้จริง

หลังการอบรม เยาวชนกลุ่มเรียนรู้จึงสรุปได้ว่า จะทำละครประเด็นการคบเพื่อน เนื่องจาก “เพื่อน” คือต้นตอของหลาย ๆ ปัญหา และเป็นเรื่องใกล้ตัวของกลุ่มคนในวัยเยาวชนมาก ๆ โดยจะทำละครสั้น เรื่องละ 15 นาที จำนวน 4 เรื่อง ซึ่งจะไม่ใช้กลยุทธ์การขู่ให้กลัว แต่จะเน้นการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาให้มากขึ้น

การฝึกอบรมในขั้นตอนดังกล่าว จึงนับเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยเสริมให้การสื่อสารด้วยสื่อละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้มีความชัดเจนระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารที่เป็นเยาวชนด้วยกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 3 คือ Planning ที่มีวัตถุประสงค์ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ร่วมกันกำหนดแก่นเรื่อง โครงเรื่อง และเขียนบทละครเพื่อชุมชนที่จะผลิตขึ้น ที่เป็นอีกกลไกหนึ่งในการเสริมสร้างให้ผู้ส่งสารกับผู้รับสารสามารถสื่อสารกันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ได้แก่

การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การกำหนดแก่นเรื่อง ครั้งที่ 2” หลังจากเชื่อมโยงข้อมูลที่ค้นคว้ามาเข้ากับข้อมูลจากประสบการณ์ และข้อมูลที่สัมภาษณ์มากำหนดแก่นเรื่องแล้ว วิทยากรได้สอนให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้แตกประเด็นของแก่นเรื่องนั้น ออกเป็นภาพของ “ต้นไม้ปัญหา” ได้แก่ ภาพต้นไม้ที่เห็นตั้งแต่ราก ลำต้น และกิ่งก้านใบ โดยส่วนของรากนั้นเปรียบเสมือนสาเหตุของปัญหาที่นำมาเป็นแก่นเรื่อง งอกออกมาเป็นลำต้น กิ่งก้านใบ ซึ่งเปรียบเสมือนผลกระทบที่เกิดจากปัญหานั้น ๆ เมื่อทำต้นไม้ปัญหาเสร็จแล้ว ก็ให้ร่วมกันทำ “ต้นไม้วัตถุประสงค์” อันหมายถึงต้นไม้ที่มีรากเป็นเหมือนวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และลำต้น กิ่งก้านใบ ก็เป็นเหมือนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหลังจากได้ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นไปแล้ว โดยต้นไม้ของแต่ละเรื่องมีรายละเอียดดังในหน้า 81-88 ซึ่งข้อมูลที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้นำประเด็นจากต้นไม้ปัญหามาใช้เป็นพื้นฐานในการเขียนบทละคร นับว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยจัดระบบความคิดในเยาวชนกลุ่มเรียนรู้มีความชัดเจนในประเด็นที่จะสื่อสารมากขึ้น และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การสื่อสารมีความชัดเจน ผู้รับสารเป้าหมายสามารถเรียนรู้และเข้าใจในประเด็นที่สอดแทรกไว้ในละครแต่ละเรื่องได้ในระดับ “มาก” ซึ่งค่อนข้างจะน่าพอใจ

(4) องค์ประกอบที่ดีของบทละครสำหรับเยาวชนระดับอุดมศึกษาใน อ.เมือง เชียงใหม่

แนวคิดเรื่อง “องค์ประกอบที่ดีของบทละครสำหรับเยาวชน” ของพรรัตน์ ดำรุง (2547) นี้ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่ดีของบทละครสำหรับเยาวชนไว้ 6 ประการ ซึ่งสำหรับงานวิจัยนี้ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันผลิตละครที่มีลักษณะสอดคล้องกับองค์ประกอบทั้งหก (โดยที่ไม่ได้มีการฝึกอบรมเรื่องนี้มาก่อน) หากแต่ละองค์ประกอบมีความสอดคล้องมากและน้อยแตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

(4.1) โครงเรื่องที่สมเหตุสมผล เดินเรื่องจับใจตามแบบฉบับ

โครงเรื่องที่ดีตามแบบฉบับที่วาดต้องสมเหตุสมผลและเดินเรื่องจับใจตามแนวคิดนี้นั้น ควรมีลักษณะ 5 ประการ ซึ่งละครเพื่อชุมชนแต่ละเรื่องได้ดำเนินการอย่างสอดคล้องกัน ดังตารางที่ 5.1 นี้

ตารางที่ 5.1 แสดงแนวคิดลักษณะที่ดีของโครงเรื่องละครสำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับโครงเรื่องของละครเพื่อชุมชนแต่ละเรื่องของงานวิจัยนี้

ลำดับ	ลักษณะโครงเรื่องที่ดี	เรื่องย่อพลาด	เรื่องกล้าใหม่ฯ	เรื่องบัวชมพู	เรื่องนักเขียนแบบ
1	การเริ่มต้นเรื่อง-แสดงการกระทำที่น่าสนใจ	นักศึกษาสาวสวยใส่กระโปรงสั้น แล้วมีนักศึกษาชายเก๋กล้าทำของตกและก้มลงเก็บพร้อมกับแอบมองได้กระโปรง	ตัวเอก(เวฟ)กับแฟนสาว(ฟาง)ไปดูผลการสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งสอบติดทั้งคู่และดีใจกันมาก แสดงถึง ตัวเอกกำลังจะได้เจอชีวิตใหม่ ๆ	ตัวเอกทั้งสองคน(บัวกับชมพู) ตื่นเต้นกับการเปิดเทอมวันแรกของการเป็นนักศึกษาใหม่ของมหาวิทยาลัย แสดงถึงตัวเอกกำลังจะได้เจอชีวิตใหม่ ๆ	ตัวเอก(สำเนา)กับเพื่อนสนิท(เจอน) ออกมาแนะนำตัวด้วยการร้องและเต้น ด้วยน้ำเสียงที่สนุกสนาน น่าตื่นเต้น
	-แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครเอกและตัวละครอื่น ๆ	นักศึกษาหญิงที่เป็นตัวเอกเป็นคนเดียวที่ใส่กระโปรงยาวและติดเตือนเพื่อน ๆ เรื่องการแต่งกาย	แสดงให้เห็นว่าเวฟและฟางมีความรัก และผูกพันกันมาก กำลังได้รู้จักเพื่อนใหม่	บัวกับชมพูคุยกัน โดยบทสนทนาแสดงให้เห็นว่าทั้งสองคนสนิทสนมกันมาก และเป็นเพื่อนรักกันมานาน	บทสนทนาแสดงให้เห็นว่าทั้งสองคนเป็นเพื่อนรักกัน แต่สำเนาเริ่มบอากับชีวิตที่ซ้ำซาก ต้องการแสวงหาอะไรใหม่ ๆ ในขณะที่เจอน ยังมีความสุขกับชีวิตเดิม ๆ ที่ตัวเองชอบ
2	เหตุการณ์ที่เรียงร้อยขึ้นมา เน้นแรงบันดาลใจให้ตัวละครเอกต่อสู้กับความลำบากที่ต้องต้องการเอาชนะ	นักศึกษาที่เป็นตัวเอก ถูกคามทางเพศทั้งทางสายตา วาจา และร่างกายซึ่งผู้ชมต้องคอยเอาใจช่วยว่าจะผ่านสถานการณ์เหล่านั้นไปได้	เวฟยอมให้เพื่อนพาไปกินเหล้าเล่นพนัน โดยตนเองก็ไม่อยากไปแต่ไม่กล้าปฏิเสธ จนกระทั่งถูกจับเข้าคุกแล้วเกิดการสืบสวนว่าต่อจากนี้จะทำอย่างไร โดยมีตัวนางกรรม นางฟ้าก็ปิศาจอย่างไร	บัวกับชมพู เป็นเพื่อนรักกัน บัวบัวหลงมัวเมาไปกับอบายมุขกับเพื่อนกลุ่มใหม่จนเสียการเรียนและหมดสิทธิ์สอบ แต่พอถึงวันประกาศผลคนมีสิทธิ์สอบ พบว่าบิวยังไม่หมดสิทธิ์สอบ เพราะ	สำเนา ตัวเอกของเรื่อง เบื่อชีวิตเดิม ๆ จึงแสวงหาเพื่อนใหม่ ๆ และอยากได้รับการยอมรับด้วยการฟุ้งเฟ้อไปกับวัตถุนิยมตามเพื่อนใหม่เหล่านั้น จนกระทั่งสำเนา รู้สึกเหนื่อย รู้สึกไม่เป็น

ตารางที่ 5.1 แสดงแนวคิดลักษณะที่ดีของโครงเรื่องละครสำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับโครงเรื่องละครเพื่อชุมชนแต่ละเรื่องของงานวิจัยนี้

ลำดับ	ลักษณะโครงเรื่องที่ดี	เรื่องย่อพลาด	เรื่องกล้าใหม่ฯ	เรื่องบัวชมพู	เรื่องนักเขียนแบบ
			มาพูดจาโน้มน้าวให้ทำตาม ซึ่งนางฟ้าตนเองที่ทำให้เวฟได้รู้วิธีการปฏิเสธเพื่อน	ชมพูทำรายงานส่งแทนให้ บัวจึงเริ่มคิดได้ว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตบั้นจิต บัณฑิตพาไปหาผล” นั่นเป็นอย่างไร เหตุการณ์นี้เป็นแรงบันดาลใจให้บัวกลับตัวมาเป็นบัณฑิตได้ในที่สุด	ตัวของตัวเอง และสับสนมากจนกระทั่งหันไปเจอชีวิตที่มีความสุขของเจอน จึงได้กลับมาพบทวนอีกครั้ง แล้วสำนึกได้ ปรับวิธีชีวิตจนมีความสุขได้อีกครั้ง เจอนจึงเป็นแรงบันดาลใจที่ดีสำหรับสำเนา
3	รูปแบบของละครควรทำให้ชัดเจนตั้งแต่เริ่มเหตุการณ์แรกบนเวที	เริ่มฉากแรกด้วยการให้ น.ศ.ชายแอบมองนักศึกษาหญิงที่ใส่กระโปรงสั้น สื่อสารได้ชัดเจนว่าเป็นละครเกี่ยวกับอะไร และแต่ละฉากมีผู้เล่าเรื่องมากกล่าวสรุปและแนะนำวิธีการป้องกันและแก้ไขสถานการณ์เมื่อถูกคุกคามทางเพศ แล้วละครก็สาธิตวิธีการนั้น ๆ ให้ดู ซึ่งเป็นรูปแบบการนำเสนอละครประเภทสาธิต อย่างชัดเจน	ละครทั้งสามเรื่องนี้ ลำดับเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลังที่ละครภา ยรวมถึงอุปกรณ์ประกอบฉากก็ไม่ได้นำเสนอแบบสมจริง แต่นำเสนอเชิงสัญลักษณ์ที่เข้าใจง่าย ได้แก่ ตัวละครฝ่ายดีแต่งกายสีขาว ฝ่ายเลวใส่สีดำ ฝ่ายที่สับสนใส่สีเทา และโทรศัพท์มือถือ บุษรี ก็ใช้ไฟมสรางขึ้นให้ขนาดใหญ่มากจนเห็น ผู้ชมมองเห็น ได้ชัดเจน รวมถึงมีการแสดงเชิงนามธรรมในฉากที่สำคัญ ๆ ได้แก่ มีนางฟ้าและปีศาจ แสดงแทนความคิดด้านดีและเลวของเวฟในเรื่องกล้าใหม่ฯ มีการใช้ตัวละครพูดคำเดิมซ้ำ ๆ ทุกคน แทนความคิดที่อยู่ในหัวของบัว ตัวเอกของเรื่องบัวชมพู และการให้บัวหันมาให้น้องนกเขียนแบบ คอยเคลื่อนไหวตาม เพื่อสื่อให้ทราบว่า สำนักกำลังถูกชักจูงให้ทำตามเพื่อนอย่างง่ายดาย		

ตารางที่ 5.1 แสดงแนวคิดลักษณะที่ดีของโครงเรื่องละครสำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับโครงเรื่องของละครเพื่อชุมชนแต่ละเรื่องของงานวิจัยนี้

ลำดับ	ลักษณะโครงเรื่องที่ดี	เรื่องย่อพลาด	เรื่องกล้าใหม่ฯ	เรื่องบัวชมพู	เรื่องนักเขียนแบบ
4	ต้องคำนึงถึงการเกิดสิ่งที่ไม่คาดคิด สร้างความตื่นเต้น ภาพที่ประทับใจ และสนุกสนานในเรื่องในช่วงต่าง ๆ	ความตื่นเต้น สนุกสนาน อยู่ในตอนที่ตัวเอกต่อสู้กับการคุกคามทางเพศรูปแบบต่าง ๆ ในแต่ละฉาก	เรื่องไม่คาดคิดอยู่ตอนที่เวฟถูกจับ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้อึ้งใจจะเล่นพนัน (แต่จัดเพื่อนไม่ได้อึ้ง) และเมื่อถูกจับก็เกิดความสับสน มีนางฟ้ากับปิศาจซึ่งเป็นตัวแทนความคิดด้านดีกับชั่วปรากฏตัวออกมา ชั่วยุให้เวฟทำตามคำแนะนำของตนเอง	การที่เด็กเรียนอย่างบัว ไม่สามารถชนะใจตนเอง หลงใหลมา กับเพื่อน ๆ ที่เอาแต่เที่ยวเตร่ จนกระทั่งหมดสิทธิ์สอบนั้น นับเป็นเหตุการณ์ไม่คาดคิด และน่าตื่นเต้นมากขึ้นในวันประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิ์สอบ เมื่อถึงชื่อ “บัว” แล้วผลออกมาว่า “มีสิทธิ์สอบ” ก็กลายเป็นเหตุการณ์พลิกผันที่ทำให้ผู้ชมประหลาดใจ และเมื่อเฉลยให้ทราบถึงเหตุที่บัวยังมีสิทธิ์สอบ เพราะเพื่อนรักช่วยทำรายงาน ให้ ทำให้เรื่องมีความน่าประทับใจต่อมิตรภาพที่ตัวละครบัวและชมพูเป็นต่อกันและกันมาก	เรื่องนี้มีความสนุกสนานตรงที่ “सानา” ตัวเอก คอยค้นคว้าว่าทำไมเพื่อน ๆ ตลอดเวลา ทั้งโทรศัพท์มือถือ ชี้อัด รอยนต์เท้า ๆ และแฟชันเกาหลียอดนิยม แต่ละฉากสามารถนำเสนอได้อย่างสนุกสนาน จนถึงจุดที่น่าตื่นเต้น คือ จุดที่सानาต้องวิ่งตามเพื่อนแต่ละคนอย่างเหน็ดเหนื่อยแทบทนไม่ไหว

ตารางที่ 5.1 แสดงแนวความคิดลักษณะที่ดีของโครงเรื่องละครสำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับโครงเรื่องของละครเพื่อชุมชนแต่ละเรื่องของงานวิจัยนี้

ลำดับ	ลักษณะโครงเรื่องที่ดี	เรื่องย่อพลาด	เรื่องกล้าใหม่ฯ	เรื่องบัวชมพู	เรื่องนกเลียนแบบ
5	การดำเนินเรื่องควรมีจุด นิ่งสงบ ไม่เขินเต้นเร็ว ใจตลอดเวลา	จุดนิ่งสงบของเรื่องนี้อยู่ในตอน ที่ผู้เล่าเรื่องออกมาอธิบายสรุป แต่ละตอนว่า การคุกคามทาง เพศด้านต่าง ๆ หมายถึงอะไร และสามารถป้องกันและแก้ไข ได้อย่างไร	การเดินเรื่องในตอนรับน้องรู้จัก เพื่อนใหม่ และเพื่อนชวนไป เตร็ดเตร่ตามอบายมุข ต่าง ๆ ค่อนข้างเดินเรื่องตามลำดับ เหตุการณ์ธรรมดา ไม่มีจุดเร้าใจ อันใด	จุดนิ่งสงบอยู่ในตอนที่ “บัว” กำลังหลงใหลแสงสีเสียงราตรี เกี่ยวกับเพื่อน ๆ กลุ่มเกเรอย่าง สนุกสนานจนลืมการเรียนรู้	จุดนิ่งสงบคือ จุดที่สำนึกกำลัง เพ็ดเล่เล่นกับการมีเพื่อนใหม่ มากมาย และหลงใหลอยู่กับความ ฟุ้งเฟ้อ คิดไปว่านั่นคือ ความสุข ของชีวิต

(4.2) ลักษณะนิสัยตัวละคร “ตัวเอก” ต้องเด่นชัด ตัวละครหลักไม่ครบก็ได้

ตัวละครในละครสำหรับเยาวชนตามแนวคิดของพรรัตน์ (2547) นั้น ลักษณะนิสัยตัวละครต้องเด่นชัด มีชีวิตชีวา สมจริง มีความแตกต่างกันชัดเจน เด็กหรือเยาวชนสามารถเปรียบเทียบเข้าใจได้ และมีอยู่จริงในสังคม โดยในเรื่องหนึ่ง ๆ ควรมีตัวละครหลัก 3 ตัว คือ ตัวเอก ตัวรอง และตัวร้าย ซึ่งละครเยาวชนในงานวิจัยนี้ บางเรื่องมีครบ บางเรื่องมีไม่ครบ แตกต่างกันไป ดังตารางที่ 5.2 นี้

ตารางที่ 5.2 แสดงตัวละครเอก ตัวรอง และตัวร้ายของละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้

ตัวละคร	เรื่องย่อพลาต	เรื่องกล้าใหม่ฯ	เรื่องบัวชมพู	เรื่องนักเลียงแบบ
ตัวเอก เป็นเจ้าของเรื่องราวที่เกิดขึ้น เป็นผู้ประสบปัญหาต่างๆ และต้องแก้ไขให้หมด มักเป็นตัวแทนของเด็กๆ เป็นตัวละครที่มีจุดบกพร่อง เช่น ตัวเล็กกว่า อ่อนแอ แต่มีคุณสมบัติที่ดี เช่น กล้าหาญ ซื่อสัตย์ อดทน	ตัวเอกชื่อ “อู๋เบอ” เป็น นศ.สาวที่ประสบปัญหาการคุกคามทางเพศทั้งทางกาย วาจา และสายตา แต่ เป็นตัวละครที่ไม่มีจุดบกพร่อง เป็นตัวแทนของเยาวชนผู้ชมไม่ได้ เพราะเป็น ตัวเอกที่สามารถผ่านพ้นปัญหาต่างๆ ไปได้ด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นละครสารคดีที่ทำให้ผู้ชมดูเป็นแบบอย่าง	ตัวเอกชื่อ “เวฟ” เป็น นศ.ชายที่ถูกเพื่อนลากลไปดื่มเหล้าและเล่นพนันบอล ทั้ง ๆ ที่ไม่เข้าใจไม่ยอมไป แต่ไม่กล้าปฏิเสธเพื่อน เพราะกลัวเสียเพื่อน กลัวไม่มีใครคบ จึงยอม ๆ ตามเพื่อนไป จนถูกจับเข้าคุก นับ เป็นตัวละครที่เป็นตัวแทนของเยาวชนผู้ชมที่ได้ เพราะมีจุดบกพร่องคือ “ไม่กล้าปฏิเสธ กลัวเพื่อนเลิกคบ แต่มีคุณสมบัติที่ดี คือ รู้ผิดชอบชั่วดีนั่นเอง	ตัวเอกชื่อ “บัว” เป็น นศ.หญิงที่หลงคบเพื่อนพาล เพื่อนจึงพาลไปหาผิด จนกระทั่งเกือบจะหมดสิทธิ์สอบ เป็นตัวละครที่มีจุดบกพร่องพอเป็นตัวแทนของเยาวชนผู้ชม ได้ คือ เลือกคบคนพาลและหลงระเหิรในอบาบุญ และมีคุณสมบัติที่ดีคือ มีความละเอียดในความคิดที่ตนทำ รวมถึงมีสำนึกถึงบุญคุณที่เพื่อนรัก “ชมพู” ที่คอยช่วยเหลือตนเองให้มีสิทธิ์สอบ	ตัวเอกชื่อ “สำเนา” เป็นวัยรุ่นชายที่เบื่อ กับชีวิตเดิม ๆ จึงออกแสวงหาเพื่อนใหม่ ๆ และเพื่อให้เพื่อนใหม่ยอมรับ จึงไปเสาะหาชื่อของมีชัยี่ชื่อต่าง ๆ ให้เหมือนเพื่อน จนสุดท้าย สำเนาารู้สึกถึงการเสียความเป็นตัวของตัวเองไป นับเป็นตัวละครที่สามารถเป็นตัวแทนของเยาวชนผู้ชม ได้ เพราะมีจุดบกพร่องที่ชัดเจนและใกล้เคียงตัว และยังมีคุณสมบัติที่ดีคือ รู้จักทบทวนการใช้ชีวิตและเรียนรู้การใช้ชีวิตที่มีความสุขจากความรู้สึกที่แท้จริง จนหลุดพ้นจากวัตรนิยมเหล่านั้นออกมาได้
ตัวรอง เป็นตัวช่วยเหลือ ช่วยแก้สถานการณ์ ให้ตัวเอก หรือเป็นตัวเผชิญปัญหา แล้วต้องให้ตัวเอกมาช่วย มักเป็นตัวละครที่ผูกพันกับตัวเอก	ไม่มี “ตัวรอง” เนื่องจากเป็นละครประเภทสารคดีที่ตัวเอกคอยสารคดีวิธีการต่าง ๆ ให้ผู้ชมนำไปทำเป็นแบบอย่าง และไม่มีการร้อยเรื่องราวตามลักษณะของละครทั่วไป	ตัวรองในเรื่องนี้ไม่ปรากฏเด่นชัด แต่หากเป็นตัวละครที่คอยช่วยเหลือตัวเอกจะมี 2 ตัว คือ “ฟาง” แฟนสาวของเวฟ ที่ช่วยประกันตัวเวฟออกจากคุก และให้อภัย ให้กำลังใจเวฟเสมอ	ตัวรองในเรื่องนี้คือ “ชมพู” เพื่อนสนิทของตัวเอก เป็นคนที่ช่วยทำรายงานส่งคุณครูในชื่อของบัว ทำให้บัวไม่หมดสิทธิ์สอบ และกลับใจสำนึกได้ในที่สุด	ตัวรองในเรื่องนี้คือ “เจื่อน” เพื่อนสนิทของสำเนา ที่ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขด้วยการเป็นตัวของตัวเอง ไม่ฟังเพื่อนทำตาม อันเป็นชีวิตที่ทำให้สำเนาได้หันมาทำตาม และพบกับความสุขที่แท้จริงได้ในที่สุด

ตารางที่ 5.2 แสดงตัวละครเอก ตัวรอง และตัวร้ายของละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้

ตัวละคร	เรื่องย่อพลาต	เรื่องกล้าใหม่ฯ	เรื่องบัวชมพู	เรื่องนักเลี่ยนแบบ
ตัวร้าย เป็นศัตรู เป็นฝ่ายตรงข้ามกับตัวเอก เป็นตัวก่อให้เกิดความวุ่นวายในเรื่อง มักมีจุดอ่อนและข้อด้อยที่ช่วยให้เสียก่กเกิดความสบายใจที่จะชมหรือต้องหัวเราะออกมาในจุดอ่อนนั้น เพื่อให้เป็นตัวที่น่ากลัวมากขึ้นและเมื่อจบเรื่องต้องได้รับการลงโทษที่สาสม	ตัวร้ายคือฝ่ายชายที่คอยคุกคามทางเพศตัวเอกของเรื่องอยู่เสมอเรื่องนี้ตัวร้ายไม่ได้พบกับจุดจบที่สาสม เนื่องจากเป็นละครเรีงสัธิตที่เน้นการสัธิต การป้องกันตัวจากการถูกคุกคามทางเพศ	ตัวร้ายในเรื่องนี้คือกลุ่มเพื่อนที่ชวนดื่มเหล้าและเล่นพนัน จนสุดท้ายได้รับจุดจบที่สาสม คือ ถูกตำรวจจับในขณะที่เสพยาเสพติดและ"ไม่มีใครประกันตัวออกมา"ได้อีกเลย	ตัวร้ายในเรื่องนี้คือ กลุ่มเพื่อนที่ชักชวนบัวไปดื่มเหล้า เทียวกลางคืน จุดจบที่สาสม คือ "หมดสิทธิ์สอบ"	ตัวร้ายคือ เพื่อน ๆ ที่พุ่งเป้าในวัดบุญยมแต่ในเรื่อง ไม่มีจุดจบที่ชัดเจนของเพื่อนกลุ่มนี้ แต่คล้าย ๆ จะสื่อให้เห็นว่า เมื่อสำเนาเลิกคบแล้วสำเนาจะได้พบกับความสุขที่แท้จริงของชีวิต เพื่อนกลุ่มนี้ก็ยังคงหลงมัวเมาในความสุขจากวัดถุดต่อไป

จากการวิเคราะห์ในตารางที่ 5.2 นั้น แสดงให้เห็นว่า มีละครเพียงเรื่องเดียวคือ “บัวชมพู” ที่มีตัวละครหลักครบถ้วน ส่วนเรื่องอย่าพลาดนั้นไม่มีตัวรอง สำหรับเรื่องกล้าไหม? ก็มีตัวรองไม่เด่นชัด และตัวร้ายในเรื่องนักเรียนแบบก็ไม่มีจุดจบที่สาสมตามแบบฉบับของละครสำหรับเยาวชน เช่นเดียวกับเรื่องอย่าพลาด ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า เรื่องที่มีตัวละครหลักไม่ครบนั้น ก็มีประสิทธิผลในการเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้เยาวชนผู้ชมเป้าหมายได้มากเช่นเดียวกับเรื่องที่มีตัวละครหลักครบถ้วน ดังผลสรุปจากการประมวลแบบสอบถามจากผู้ชม เปรียบเทียบกับความครบถ้วนของตัวละครหลักได้ดังตารางที่ 5.3 นี้

ตารางที่ 5.3 แสดงผลสรุปการประมวลแบบสอบถาม
เปรียบเทียบกับความครบถ้วนของตัวละครหลัก

ตัวละคร	เรื่องอย่าพลาด	เรื่องกล้าไหม?	เรื่องบัวชมพู	เรื่องนักเรียนแบบ
ตัวเอก	มี ชัดเจน	มี ชัดเจน	มี ชัดเจน	มี ชัดเจน
ตัวรอง	ไม่มี	มี แต่ไม่เด่นชัด	มี ชัดเจน	มี ชัดเจน
ตัวร้าย	มี แต่ไม่มีจุดจบที่สา สม	มี และ พบจุดจบที่สาสม	มี และ พบจุดจบที่สาสม	มี แต่ไม่มีจุดจบที่สา สม
สรุปผลการประเมิน	มาก = 3.83	มาก = 3.92	มาก = 3.89	มาก = 4.09

จากตารางที่ 5.3 จะเห็นได้ว่า ประสิทธิภาพของละครทั้งสี่เรื่องอยู่ในระดับ “มาก” เท่ากัน หากจะวิเคราะห์เฉพาะแง่มุมของตัวละคร ก็พอสรุปได้ว่า ละครเพื่อชุมชนสำหรับเยาวชนระดับอุดมศึกษาในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ตัวละครที่ต้องมีคือ “ตัวเอก” ที่มีลักษณะนิสัยเด่นชัด ส่วนตัวละครตัวอื่นอาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ เพราะไม่ส่งผลต่อประสิทธิผลของละคร

(4.3) แก่นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาในโลกปัจจุบัน และสอดแทรกอย่างแนบเนียน

แก่นเรื่อง หรือความคิดสำคัญ หรือประโยคหลักของละครที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อกับผู้ชมที่ดีสำหรับละครสำหรับเยาวชนตามแนวคิดของพรรัตน์ (2547) ที่ได้รับการยอมรับเสมอ คือ แก่นเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรม ความดี ย่อมชนะความชั่ว อย่างไรก็ตามเด็ก ๆ ก็เหมือนผู้ใหญ่ที่ไม่ชอบให้มีการสั่งสอนอย่างตรงไปตรงมา และควรสื่อความคิดยาก ๆ ให้เป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายขึ้น สื่อความให้ชัดเจน ผู้ชมจึงจะได้ทั้งความสนุกสนานและแนวความคิดที่มีคุณค่าทางจิตใจ นอกจากนี้โลกของ

เยาวชนในปัจจุบันซับซ้อนและแตกต่าง ต้องเผชิญกับการพลัดพราก การมีครอบครัวที่แตกแยก การหย่าร้าง ความยากจน ความเหงา ดังนั้นละครเยาวชนในปัจจุบันจึงพูดถึงปัญหาและการเผชิญกับสถานการณ์เหล่านี้ ละครจึงมีความหมาย เป็นกำลังใจ สื่อสารกับโลกของเยาวชนในปัจจุบันได้ดี

สำหรับละครเพื่อชุมชนทั้ง 4 เรื่องในงานวิจัยชิ้นนี้ ดังที่ได้อภิปรายไปในข้อ (2) ข้างต้นแล้วว่า แก่นเรื่องทั้งหมดมีความทันสมัย สอดคล้องกับโลกปัจจุบันอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นแก่นเรื่องของเรื่อง “อย่าพลาด” ที่ว่า “การคุกคามทางเพศโดยเพื่อนด้วยกัน” ส่วนเรื่อง “กล้าไหมแค่คำว่า ‘ไม่’ คำเดียว” และเรื่อง “บัวชมพู” ต่างก็มุ่งไปที่การนำเสนอปัญหาเกี่ยวกับ “อบายมุข” ทั้งการเที่ยว การกิน การดื่มสุรา สูบบุหรี่ และเล่นการพนัน อันเป็นปัญหาของเยาวชนในโลกปัจจุบันทั้งสิ้น ที่มีสิ่งมอมเมาเหล่านี้อยู่รายรอบตัวมากมาย แม้แต่สถานบันเท็กซัสยังอยู่ใกล้แหล่งสถานศึกษาอย่างชัดเจน ซึ่งทั้งสองเรื่องต่างก็เสนอแนะวิธีแก้ปัญหาก็แตกต่างกัน คือ เรื่อง “กล้าไหมแค่คำว่า ‘ไม่’ คำเดียว” นั้น ได้เสนอแนะวิธีการปฏิเสธเพื่อน เมื่อเพื่อนชวนไปในทางอบายมุข (นั่นคือ การถ่มถุยถอยกลับกับเพื่อน ๆ ว่า สิ่งที่ทำอยู่นั้น แน่ใจหรือว่าเป็นเรื่องดี) ส่วนเรื่อง “บัวชมพู” นั้น ได้เสนอแนะให้ผู้ชมได้ย้อนคิดถึงสุภาษิตโบราณที่ว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล”

ในส่วนของการสอดแทรกอย่างแนบเนียนนั้น เป็นประเด็นสำคัญหนึ่งที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้คำนึงถึงตั้งแต่ตอนเริ่มเขียนบท ซึ่งเป็นความคิดเห็นที่มาจากความเข้าใจเยาวชนด้วยกันเป็นอย่างดี

“เราคงไม่พูดตรง ๆ ค่ะ ว่าคบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล ตอนจบของเรื่องเราก็จะไม่พูดหรือสรุปอะไร เพราะมันจะเหมือนไปสอนเค้ามากเกินไป แค่ว่าดูละครเรา เค้าก็น่าจะเข้าใจแล้ว เพราะเราสื่อให้เห็นชัดเจนมากเลยว่า พอคบกับชมพูแล้วได้อะไร พอไปคบกับแก๊งค์เกรกกลุ่มนั้นแล้วได้อะไร คนดูน่าจะเข้าใจแล้วค่ะ” นางสาววรรค์กร ทิสลา อธิบายทิ้งท้ายไว้เมื่อตอนที่เล่าโครงเรื่อง “บัวชมพู” ให้เพื่อน ๆ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ด้วยกันฟัง (27 ก.ค.53)

“เรื่องของเราก็พยายามสะท้อนสภาพปัญหาการที่วัยรุ่นสมัยนี้ พยายามหาซื้อของยี่ห้อแพง ๆ ต่าง ๆ เพื่อจะได้มีเหมือนเพื่อน จะได้เข้ากลุ่มเพื่อนได้ ตอนนี้เป็นกันเยอะครับ แต่ละครเราจะไม่ไปบอกหรือห้ามอะไรตรง ๆ จะสะท้อนให้เห็นในตัวของ “สำเนา” ที่เป็นตัวแทนของเรื่องว่า

พอเค้าได้ทุกอย่างแล้วเค้าก็ยังมีความสุขในชีวิตอยู่ดี แกรมยังไม่เป็นตัวของตัวเอง และตอนท้ายเราจะตั้งคำถามย้อนกลับให้ผู้ชมได้คิดด้วยครับว่า ‘แล้วตัวตนของคุณล่ะ เป็นแบบไหน’ เพื่อกระตุ้นให้คนดูเค้าได้ทบทวนตัวเอง และกลับไปคิดเองครับ ถ้าสอนหรือห้ามตรง ๆ คงหมดสนุก” นายรักษัน เดือนสกุล อธิบายทิ้งท้ายไว้เมื่อตอนที่เล่าโครงเรื่อง “นักเลียนแบบ” ให้เพื่อน ๆ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ด้วยกันฟัง (27 ก.ค.53)

“เรื่องของเราก็คือจะสอนตรง ๆ แต่ไม่ได้สอนคนดูตรง ๆ ค่ะ เรามีตัวนางฟ้า ออกมาช่วยสอนพระเอกของเราว่า เทคนิคการปฏิเสธเพื่อนนั้นต้องทำยังไง นางฟ้าไม่ได้ออกมาสอนคนดู แต่ออกมาสอนพระเอก แล้วก็ปล่อยให้คนดูลุ้นต่อไปว่าพระเอกจะทำตามคำแนะนำของนางฟ้าหรือไม่ แล้วตอนท้ายก็จะตั้งคำถามเชิงท้าทายให้ผู้ชมไปคิดต่อเอง โดยถามว่า ‘แล้วคุณล่ะ กล้าไหมแค่คำว่าไม่คำเดียว’ เพื่อให้คนดูกลับไปคิดเอาเองค่ะ” นางสาวศิวาพร งามอินทรา อธิบายทิ้งท้ายไว้เมื่อตอนที่เล่าโครงเรื่อง “กล้าไหมแค่คำว่าไม่คำเดียว” ให้เพื่อน ๆ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ด้วยกันฟัง (27 ก.ค.53)

สำหรับละครเรื่อง “อย่าพลาด” นั้น เป็นละครแนวสาริต (สาริตวิธิการป้องกันตัวเองจากการถูกคุกคามทางเพศ) จึงเป็นละครเพียงเรื่องเดียวที่ออกแนว “สอนตรง ๆ” ไม่ได้ใช้วิธี “สอดแทรกอย่างแนบเนียน” เหมือนเรื่องอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่การสอนตรง ๆ จะไม่ค่อยเป็นที่ถูกใจเยาวชนผู้ชม มากนัก เนื่องจากผลการประเมินจากผู้ชมนั้น เรื่อง “อย่าพลาด” ได้ผลการประเมินน้อยที่สุด คือ 3.83 หากเมื่อเทียบกับอีก 3 เรื่อง ที่ได้ผลการประเมิน 4.09, 3.92 และ 3.89 นั้น ยังนับว่าจะแนบประเมินไม่ได้ห่างกันมากนัก หรือเรียกได้ว่ายังอยู่ในช่วง “มาก” เหมือนกันทั้งสิ้น ดังนั้นปัจจัยด้านการสอนสาริตอย่างตรงไปตรงมา อาจจะไม่ใช่ว่าปัจจัยเดียวที่ทำให้ละครเกิดผลสัมฤทธิ์หรือไม่ หากยังมีปัจจัยอื่นประกอบอีก ในหลาย ๆ ประเด็นที่อธิบายไปในแต่ละข้อ เช่น ความทันสมัยของแก่นเรื่อง ความสมเหตุสมผลของโครงเรื่อง การเดินเรื่อง และบุคลิกตัวละคร เป็นต้น

(4.4) การใช้คำที่ “โดนใจ” เยาวชน

พรรัตน์ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า ภาษาที่ใช้ในการเขียนละครสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น ควรเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่กำกวม ผู้เขียนบทละครควรใช้คำอย่างมีศิลปะ มีความคล้องจองและ

สร้างสรรค์ อาจสร้างคำขึ้นมาใหม่ หรือพูดเป็นกลอน การใช้คำคล้องจอง หรือใช้ภาษาถิ่น ซึ่งละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้ทั้ง 4 เรื่อง ไม่ได้มีการใช้ภาษาถิ่น เนื่องจากเยาวชนกลุ่มเรียนรู้มีความเห็นว่า กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนระดับอุดมศึกษา ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ไม่ใช่คนท้องถิ่นทั้งหมด มีส่วนหนึ่งที่เป็นคนถิ่นอื่นแต่เข้ามาเรียนที่นั่นเท่านั้น หากใช้ภาษาเหนือในการนำเสนอ จะทำให้เยาวชนกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าใจเรื่องราวทั้งหมดในละครได้ จึงเลือกใช้ภาษาไทยกลางทั้งหมด

“นักศึกษาหลายคนก็ไม่ใช่คนเหนือนะคะ อย่างที่พ่ายักษ์ก็เห็นชัดว่ามีหลายคนมาจากที่อื่น ถ้าพูดคำเมือง (ภาษาเหนือ) อาจทำให้หลาย ๆ คนที่เค้าไม่ใช่คนเหนือ ไม่อยากดูละครของเราก็ได้ เพราะดูไปก็ไม่เข้าใจ แต่ถ้าใช้ภาษากลาง แล้วทำให้สนุก ๆ จะเป็นคนเหนือหรือไม่ใช่คนเหนือ ก็ดูได้ทุกคน” นางสาวนิลพันธุ์ ลีเลิศวิวัฒน์ พูดไว้ใน การดำเนินกิจกรรมช่วงเขียนบท (7 ส.ค.53)

สำหรับการใช้คำกลอน ก็ไม่มีปรากฏในละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้เช่นกัน เนื่องจากเยาวชนกลุ่มเรียนรู้มีความเห็นว่า การใช้คำกลอนนั้นค่อนข้างล้าสมัย และจะทำให้ละครดูเชย เยาวชนในยุคปัจจุบันอาจจะไม่สนใจมากนัก

“ถ้าเป็นกลอนแบบหลักภาษาไทยเลย เรว่า...อืม...เชยนะ...ไม่น่าดูนะ น่าจะเหมาะกับเด็ก ๆ มากกว่า แต่ถ้าเป็นวัยรุ่น น่าจะใช้คำเท่ ๆ มากกว่า หรือให้คล้องจองนิดหน่อย ฟังแล้วสนุก เป็นคำคม ฟังแล้วโดน...อย่างเรื่องนั้นนะ ที่พูดปิดท้ายว่า ‘กล้าไหม..แค่คำว่าไม่คำเดียว’ เรว่าคีนะ โดนนะ ไม่ต้องเป็นกลอนหรอก” นางสาวภาวิ ยิ่งสุขกมล พูดไว้ใน การดำเนินกิจกรรมช่วงเขียนบท (7 ส.ค.53)

หากประโยคที่ว่า “กล้าไหม แค่คำว่าไม่คำเดียว” ที่ใช้ปิดท้ายละครเรื่องกล้าไหมฯ นี้ นับเป็นประโยคที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เรียกว่า “โดนใจ” เยาวชนเป้าหมายแล้ว ประโยคที่ว่า “แล้วตัวตนของคุณละ..เป็นแบบไหน” ในตอนปิดท้ายของละครเรื่อง “นักเลียนแบบ” ก็คงจะพอ “โดนใจ” เยาวชนเป้าหมายได้เช่นกัน ซึ่งละครทั้งสองเรื่องนี้อาจใช้คำได้สะดุดหู และถูกใจผู้ชมจริง ๆ ก็เป็นไปได้ เพราะสองเรื่องนี้ได้รับผลการประเมินจากผู้ชมสูงเป็นอันดับหนึ่งและสองจากทั้งสี่เรื่องเลยทีเดียว

(4.5) “ดนตรี” ไม่สำคัญนัก แต่เอามาเพิ่มสีสันได้

ละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้ ไม่มีเรื่องใดใช้การร้องเพลงในการดำเนินเรื่องเลย แต่มี 2 เรื่องที่ใช้เสียงดนตรีเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเชื่อมฉาก สอดคล้องกับแนวคิดของพรรัตน์ (2547) ที่ว่า ในละครที่มีโครงเรื่องที่ “ไม่เป็นแบบฉบับ” การร้องเพลงและเสียงดนตรี ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเชื่อมฉาก หรือเรื่องที่แตกต่างกันไว้ได้อย่างกลมกลืน ซึ่งเรื่องที่ใช้ดนตรีในการเชื่อมฉากอย่างชัดเจนคือเรื่อง “นักเรียนแบบ” ที่ใช้เพลงที่แตกต่างกัน เปิดคลอในแต่ละฉากที่ตัวละครจะต้องเจอกับเพื่อนกลุ่มต่าง ๆ โดยเพลงหนึ่ง ๆ ก็ใช้กับเพื่อนกลุ่มหนึ่ง ๆ เท่านั้น เมื่อเปลี่ยนกลุ่มเพื่อน เพลงก็เปลี่ยนไปให้สอดคล้องกับบุคลิกของเพื่อนที่ไปเจอ ซึ่งนับเป็นการใช้เพลงเชื่อมแต่ละฉากได้อย่างกลมกลืน ทำให้สื่อความได้ชัดเจนขึ้น และเรื่องมีความน่าติดตามมากขึ้น อันอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ละครเรื่องนักเรียนแบบได้รับผลการประเมินจากผู้ชมมากเป็นอันดับหนึ่งก็ว่าได้

ทั้งนี้ทั้งนั้น เรื่อง “กล้าไหมแก่กว่าไม่กล้าเดียว” ได้รับผลการประเมินจากผู้ชมเป็นอันดับสองรองจากเรื่องนักเรียนแบบ ก็เป็นละครที่ไม่ได้ใช้เสียงดนตรีหรือเสียงเพลงประกอบเรื่องเลย แต่เรื่อง “บัวชมพู” ที่ได้รับผลการประเมินจากผู้ชมเป็นอันดับสาม ได้ใช้ดนตรีคือเสียงกลองสด เป็นตัวช่วยในการเชื่อมฉาก จึงพอแสดงให้เห็นว่าดนตรีไม่ใช่ส่วนสำคัญนักในการทำละครเพื่อชุมชนสำหรับเยาวชนระดับอุดมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

(4.6) ภาพที่ไม่สมจริง แต่สื่อสารอย่างมีรสนิยม ผู้ชมก็ได้รับสาระและบันเทิง

พรรัตน์ (2547) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับภาพที่เกิดขึ้นบนเวที สรุปได้ว่า ผู้กำกับการแสดงละครเยาวชนที่ประสบความสำเร็จคือ ผู้ที่สามารถจัดร้อยเรียงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนเวที ดังนั้นการสื่อสารระหว่างผู้ชมและนักแสดงนั้น ยังสามารถสื่อสารจากการมองภาพ และฟังเสียงเพลงที่ปรากฏมีชีวิตขึ้นบนเวที ผู้ชมสามารถได้รับสาระ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราว จากการมองเห็นภาพที่เกิดขึ้นบนเวที และถ้าภาพที่เกิดจากการแสดง ฉาก เสื้อผ้า ที่ได้รับการออกแบบอย่างงดงามและมีรสนิยมที่ดีแล้ว ก็จะเป็นพื้นฐานการรับรู้ด้านศิลปะแก่ผู้ชมได้อย่างดี

เมื่อดูจากผลการประเมินจากผู้ชมแล้ว พอจะกล่าวได้ว่า ละครเพื่อชุมชนทั้งสี่เรื่องในงานวิจัยชิ้นนี้ ประสพผลสัมฤทธิ์ในระดับ “มาก” ซึ่งพอจะเรียกได้ว่า “ประสพผลสำเร็จ” พอสมควร นับว่ามีการสื่อสารระหว่างผู้ชมกับนักแสดงอย่างชัดเจน ผู้ชมจึงได้รับสาระ และเข้าใจประเด็นต่าง ๆ ที่สอดแทรกในละครจากการมองเห็นภาพที่เกิดขึ้นบนเวที ซึ่งภาพที่เกิดขึ้นบนเวทีนั้น ไม่ได้มีแต่ภาพที่ “สมจริง” เท่านั้น เขาชนกลุ่มเรียนรู้ได้ออกแบบ “ภาพที่ไม่สมจริง” ในละครหลายเรื่อง ซึ่งทำให้การสื่อสารชัดเจน และถ่ายทอดไปยังผู้ชมเป้าหมายได้อย่างที่ตั้งใจไว้ นับเป็นการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพก็ได้

ภาพที่ไม่สมจริงอย่างแรกคือ การแต่งกายของนักแสดงที่ไม่สมจริง ทั้งในเรื่องบัวชมพู และเรื่องกล้าไหม้ๆ เขาชนกลุ่มเรียนรู้เลือกใช้เครื่องแต่งกายสีขาว ดำ และเทา ให้นักแสดงสวมใส่ โดยสีขาวสำหรับนักแสดงที่เป็น “ฝ่ายดี” สีดำสำหรับนักแสดง “ฝ่ายเลว” และสีเทาสำหรับนักแสดงที่อ่อนแอและลังเล พร้อมทั้งจะถูกชักจูงไปทางดีหรือเลวก็ได้ ซึ่งเหมาะสมกับทั้งสองเรื่องเป็นอย่างยิ่ง เพราะทั้งสองเรื่องนี้มีตัวละครที่แบ่งเป็นฝักฝ่ายอย่างชัดเจน และแก่นเรื่องก็ค่อนข้างจะเน้นเรื่องการไต่สวน การเลือกเครื่องแต่งกายเช่นนี้ ช่วยให้การสื่อสารเกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น ต่างกับอีก 2 เรื่องที่เลือกใช้เครื่องแต่งกายที่ค่อนข้างสมจริง เช่น เรื่องอย่าพลาด เป็นละครสารคดีที่ต้องการแสดงให้ผู้ชมได้รู้วิธีการป้องกันตัวจากการคุกคามทางเพศ จึงใช้เครื่องแต่งกายแบบสมจริง เพื่อสื่อสารให้เห็นว่าเหตุการณ์เหล่านี้สามารถเกิดขึ้นจริง และสามารถใช่วิธีนี้ได้จริง ๆ

อีกหนึ่งภาพไม่สมจริง คือ ในเรื่องกล้าไหม้แค่คำว่าไม่คำเดียว มีตัวละครที่เรียกว่า “ตัวนามธรรม” อีกด้วย นั่นคือ นางฟ้าและปีศาจ ที่แสดงเป็นตัวแทนความคิดด้านดีและด้านเลวของตัวเอก ออกมาถกเถียงกันและพยายามชักจูงตัวเอกให้ทำตามความคิดในฝ่ายของตน เป็นอีกหนึ่งภาพไม่สมจริงที่ทำให้ละครมีความเข้าใจง่ายมากขึ้น และยังทำให้ภาพบนเวทีมีการกระทำเคลื่อนไหวตลอดเวลา (แทนที่จะเป็นภาพตัวเอกนั่งนิ่งคิดไม่ตกอยู่ตามลำพัง) ทำให้น่าสนใจและน่าติดตามมากขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีในส่วนของอุปกรณ์ประกอบฉากอีกด้วยที่ถือเป็นภาพไม่สมจริง ได้แก่ การทำอุปกรณ์ประกอบฉากให้มีขนาดใหญ่เกินจริง ในเรื่องบัวชมพู มีการทำแก้วเบียร์ และนุหรี ส่วนในเรื่อง นักเลียนแบบ ก็มีการทำโทรศัพท์มือถือยี่ห้อดัง (ในเรื่องตั้งชื่อว่ายี่ห้อบลูเบอร์รี่) และใน

เรื่องกล้าใหม่ฯก็ทำลูกฟุตบอลขนาดใหญ่ ทั้งหมดนี้เพื่อให้ผู้ชมมองเห็นได้ชัดเจน และเป็นสัญลักษณ์แทนการสื่อความที่ว่า “สิ่งเหล่านี้ได้ก้าวเข้ามาเป็นใหญ่ในชีวิตของวัยรุ่นกลุ่มนี้แล้ว” อีกด้วย

(5) คุณสมบัติของละครสำหรับเยาวชน

แนวคิดเรื่อง “คุณสมบัติของละครสำหรับเยาวชน” นี้ นำมาใช้วิเคราะห์ส่วนของ “เนื้อหาสาร” ของกระบวนการสื่อสารด้วยรูปแบบละครเพื่อชุมชนที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันผลิตขึ้น ซึ่งได้วิเคราะห์รวมไปถึง “ช่องทางการสื่อสาร” ด้วย เนื่องจากตามหลักการของศิลปะการแสดงนั้น บทพูด และตัวละครต่างก็เป็นหนึ่งในช่องทางการสื่อความหมาย และทั้งสองส่วนนี้ก็เป็นองค์ประกอบของคุณสมบัติของละครสำหรับเยาวชนด้วยเช่นกัน ทั้งนี้พบว่า ละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้ มีคุณสมบัติเป็นไปตามแนวคิดนี้ทุกประการ หากแต่ละเรื่องอาจมีมากน้อยแตกต่างกัน ดังนี้

(5.1) เปิดกว้างสำหรับการสร้างสรรค์และจินตนาการ

ในประเด็นของการเปิดกว้างสำหรับการสร้างสรรค์และจินตนาการนั้น น่าจะพอกล่าวได้ว่า ละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้ถูกผลิตขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของเยาวชนกลุ่มเรียนรู้เองทั้งหมด ตั้งแต่ต้นต้นจบกระบวนการ เนื่องมาจากกระบวนการวิจัยที่ใช้วิธีการแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเอื้อต่อการเปิดให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้คิดเองทำเองทั้งหมด นับตั้งแต่การคิดประเด็น การกำหนดแก่นเรื่อง โครงเรื่อง การเขียนบท การคัดเลือกนักแสดง การแสดง การกำกับเวที การออกแบบฉาก เครื่องแต่งกาย การเลือกสถานที่จัดแสดง และการประเมินผล สอดคล้องกับแนวคิดของทีพรัตน์ (2547) กล่าวไว้โดยสรุปได้ว่า บทละครเยาวชนส่วนใหญ่เป็นเรื่องในจินตนาการ อาจกล่าวถึงความขัดแย้งด้านความรู้สึกรักคิด การเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงความคิด ซึ่งทำให้ละครเยาวชนส่วนใหญ่มีบทละครที่เป็นเชิงสัญลักษณ์ ไม่มีทฤษฎีใดมากำหนดวิธีคิดหรือรูปแบบการนำเสนอได้ สิ่งที่สำคัญคือ ความจริงใจในการพัฒนาเรื่องราวและการพัฒนาการนำเสนอ ภาพที่เกิดขึ้นบนเวทีนั้นเป็นไปเพื่อสร้างให้จินตนาการนั้นสมจริงที่สุด

หากมีอีกประเด็นหนึ่งที่ละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้ยังไม่สามารถทำได้เต็มที่นั่นคือ “ทักษะทางการแสดง” ของนักแสดงส่วนใหญ่ ซึ่งละครเยาวชนนั้น จริง ๆ แล้วจะต้องเป็นละครที่มีมาตรฐานทางศิลปะและนักแสดงต้องมีความสามารถสูง แต่นักแสดงซึ่งเป็นเยาวชนกลุ่มเรียนรู้นั้น ยังมีความสามารถไม่สูงนัก การแสดงจึงยังไม่เต็มที่เท่าที่ควร ดังจะเห็นได้ว่า เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ ประเมินผลการแสดงทุกเรื่อง ทุกรอบของตนเองไว้ประการหนึ่งว่า “ควรพัฒนาทักษะทางการแสดง ให้มากขึ้น ทั้งการแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง และน้ำเสียง” ซึ่งแม้การแสดงรอบสุดท้าย ก็ยัง ประเมินผลตนเองในประเด็นนี้อยู่เช่นเดิม แสดงให้เห็นถึงความจริงใจในการพัฒนาการนำเสนอได้ เป็นอย่างดี

(5.2) ความจริงใจในการแสดง และการสื่อสารตรงระหว่างนักแสดงกับผู้ชม

แนวคิดนี้ได้เห็นว่า เมื่อนำเสนอละครให้กับเด็ก ความจริงใจในการแสดงสำคัญมาก ละคร ที่นำเสนอเรื่องราวที่ไม่สมเหตุสมผล ขาดความจริงใจ และเลียนแบบความเป็นเด็กตามที่ผู้ใหญ่ ตีความจึงเป็นทัศนคติที่ผิดพลาด ซึ่งละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้มีการสื่อสารอย่างจริงใจอย่าง แน่นนอน ด้วยเหตุที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นเยาวชนวัยเดียวกัน มีระดับการศึกษา และอาศัยพำนัก พักนอนอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้บริบทรอบตัวมีความใกล้เคียงกันมาก การสื่อสารจึงเกิดความ ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ดังที่ได้อภิปรายไปในข้อ 5.2.1 ข้อ (1) - (3) นั่นเอง

สำหรับในเรื่องของการสื่อสารตรงระหว่างนักแสดงกับผู้ชมที่ว่า ถ้าละครนั้นได้รับการ ออกแบบมาให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมในการแสดงด้วยแล้ว ผู้ชมจะมีปฏิกิริยาได้ตอบที่ตรงไปตรงมา มี การแสดงความพอใจด้วยเสียงหัวเราะ ประทับมือ และแสดงความไม่พอใจด้วยการโห่หรือไล่ ซึ่ง ละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันประเมินถึง “ปฏิกิริยาได้ตอบจากผู้ชม” ไว้ว่า รอบที่เห็นได้ชัดเจนคือการแสดงในรอบแรกที่แสดงในสถานที่ปิด สามารถสังเกตผู้ชมได้ชัด มีทั้งเสียงหัวเราะ และเสียงโห่ให้ตัวร้าย แต่ในอีกสามรอบที่เหลือนั้น เป็นถนนคนเดินที่เป็น สถานที่เปิดโล่ง ไม่สามารถสังเกตปฏิกิริยาจากผู้ชมได้มากนัก เสียงที่ได้ยินมีแต่เสียงหัวเราะเมื่อ ละครมีมุขตลกเท่านั้น ไม่ค่อยได้ยินเสียงโห่ หรือเสียงปรบมือมากนัก ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่า หาก ต้องการสร้างละครเพื่อชุมชนเพื่อเยาวชนโดยต้องการให้ผู้ชมมีปฏิกิริยาได้ตอบให้มากขึ้น อาจต้อง แสดงในสถานที่ปิด ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า สถานที่นั้นเป็นเพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่ยังมี

องค์ประกอบอื่นที่ต้องพิจารณาร่วมด้วย เช่น ทักษะในการแสดง เนื้อหาในการนำเสนอ และวิธีการนำเสนอ เป็นต้น

(5.3) การสร้างตัวละคร และวิธีนำเสนอที่ไม่ซ้ำภาพเดิมที่คุ้นเคย

วิธีการสร้างตัวละครและการนำเสนอที่ค่อนข้างโดดเด่น และสร้างสรรค์ คือเรื่อง “นักเลียนแบบ” ซึ่งเป็นเรื่องที่สามารถสื่อสารสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ชมได้มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง จึงพอจะกล่าวได้ว่า การสร้างตัวละครและวิธีนำเสนอที่ไม่ซ้ำภาพเดิมที่คุ้นเคยนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ละครสัมฤทธิ์ผลมากที่สุด

ละครเรื่องนักเลียนแบบนั้น มีการสร้างตัวละครที่ชัดเจน นับตั้งแต่ตัวเอกของเรื่อง “นายสำเนา” ที่มีบุคลิกชัดเจนที่เบื่อชีวิตเดิม ๆ จึงออกแสวงหาเพื่อนใหม่ และเพื่อให้เพื่อนใหม่ยอมรับ จึงไปเสาะหาชื่อของมียี่ห้อต่าง ๆ ให้เหมือนเพื่อน จนสุดท้าย สำเนาารู้สึกถึงการเสียความเป็นตัวของตัวเองไป “อรรถ” ตัวละครวัยรุ่นหญิงที่เป็นตัวแทนของกลุ่มเยาวชนที่ชอบใช้โทรศัพท์มือถือแชท (chat) หรือคุยกับเพื่อนตลอดเวลาจนไม่มีเวลาคุยกับเพื่อนข้าง ๆ “บอง” ตัวละครวัยรุ่นชายที่เป็นตัวแทนของกลุ่มเยาวชนที่คลั่งไคล้แฟชั่นเกาหลี และ “ออดโด้” ตัวละครวัยรุ่นชายที่เป็นตัวแทนของกลุ่มเยาวชนที่ชอบขับรถยนต์ราคาแพง โดยการแสดงทั้งหมดได้นำเสนออย่างสร้างสรรค์ มีบทพูดน้อย ได้แก่

ในตอน “สำเนา” เดินไปเจอ “อรรถ” นั้น อรรถกำลังแชทผ่านโทรศัพท์มือถือยี่ห้อดัง (ที่ทำจากโฟมขนาดใหญ่) และทำเสียง “ตุ๊ดตุ๊ด” ไปด้วยตลอดเวลา เมื่อสำเนาไปเจอกับ “บอง” บองก็เปิดเสื้อโชว์เสื้อลายมิกกี้เมาส์ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในกลุ่มแฟชั่นเกาหลี ทำให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนาน ยิ่งทำท่าเดินแบบเกาหลี ก็ยิ่งเรียกเสียงหัวเราะได้ทุกรอบ เมื่อสำเนาไปเจอกับ “ออดโด้” ออดโด้ก็ถือพวงมาลัยรถยนต์อันหนึ่ง สวมแว่นดำ ทำเสียงและท่าทำขับรถอย่างซิ่ง เครื่องแรง ส่วนสำเนาก็ทำท่าขี่มอเตอร์ไซด์เก่า ๆ ทำเสียงประกอบ “แซะ แซะ” เพิ่มความสนุกให้กับเรื่องราวได้เป็นอย่างดี และในตอนที่ต้องการสื่อว่า สำเนากำลังหลงไปกับกระแสทุนนิยม และแฟชั่นเหล่านั้น ได้นำเสนอด้วยการ ให้อรรถ ออดโด้ และบอง ชี้นิ้วชี้ไปที่หน้าของสำเนา แล้วสำเนาก็เคลื่อนไหวร่างกายตามนิ้วนั้น ๆ นับเป็นการสื่อสารที่สร้างสรรค์ เข้าใจง่าย และเกิดประสิทธิผลค่อนข้างมาก

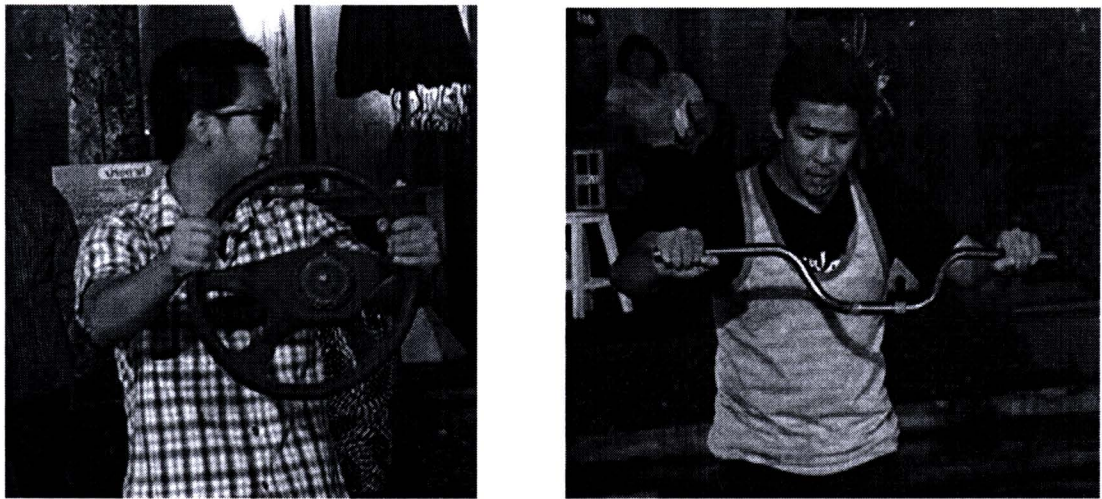
ภาพที่ 5.1 ภาพการแสดงละครเรื่องนักเรียนแบบ ในตอนที่ “สำเนา” ไปเจอกับ “อรรถัย”

ภาพที่ 5.2 ภาพการแสดงละครเรื่องนักเรียนแบบ ในตอนที่ “สำเนา” ไปเจอกับ “บอง”

ภาพที่ 5.3 ภาพการแสดงละครเรื่องนักเลียงแบบ ในตอนที่ “สำเนา” ไปเจอกับ “ออกโต้”

ภาพที่ 5.4 ภาพการแสดงละครเรื่องนักเลียงแบบ

ในตอนที่ “สำเนา” กำลังหลงไปกับกระแสนิยม

(5.4) บทพูดไม่ซับซ้อน เน้นเหตุการณ์บนเวที และพลังของนักแสดง

สำหรับประเด็นนี้ ละครเพื่อชุมชนทั้ง 4 เรื่องในงานวิจัย ยังต้องปรับปรุงด้าน “พลังของนักแสดง” ให้มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการดำเนินงานในขั้นตอนที่สี่ 1st Action ที่มีการซ้อมย่อยซ้อมใหญ่ และจัดแสดงรอบแรกนั้น วิทยาการ(นักวิชาชีพด้านการผลิตละครชุมชน)ได้ให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงการแสดงให้ดีขึ้นในทุกด้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นด้านทักษะทางการแสดง ได้แก่ การเปล่งเสียง การ Blocking การแสดงให้สมบทบาท การสื่อสารทางสายตา การเปลี่ยนฉาก การใช้อุปกรณ์ประกอบฉาก เสียงดนตรี การบรรยาย และการแต่งกาย¹ และในการดำเนินงานขั้นตอนที่ห้า Observation ในช่วงที่ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้และนักวิชาชีพด้านการผลิตละครชุมชนได้ร่วมกันประเมินผลการแสดงรอบแรกของตนเองนั้น ทุกกลุ่มได้ประเมินตนเองว่ายังต้องฝึกฝนทักษะด้านการแสดงให้มากขึ้น ทั้งการเปล่งเสียงและการแสดงให้สมบทบาท² รวมถึงการดำเนินงานในขั้นตอนที่เก้า Final Observation ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ประเมินผลการแสดงทุกรอบของตนเองนั้น ทักษะด้านการแสดงก็ยังเป็นประเด็นใหญ่ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เองเล็งเห็นว่าควรปรับปรุงให้ดีขึ้น³ ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าทั้งนักวิชาชีพด้านการผลิตละครชุมชนและเยาวชนกลุ่มเรียนรู้เองต่างตระหนักตรงกันว่า “ทักษะทางการแสดง” ของนักแสดงทั้งหมดยังไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งส่งผลให้ “พลังของการแสดง” บนเวที มีน้อยตามไปด้วย ดังนั้น ละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้จึงยังขาดคุณสมบัติประการนี้ตามแนวคิดของพรรัตน์ (2547) หากแต่ละครยังมีประสิทธิผลค่อนข้างมากตามผลการประมวลจากแบบสอบถามนั้น อาจเป็นไปได้ว่ามีปัจจัยอื่นมาช่วยเสริมสร้างความเข้าใจด้านเนื้อหา

การมี “บทพูดไม่ซับซ้อน” ก็เป็นประการหนึ่งในการเสริมสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ชม และเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดประเด็นนี้ ดังจะเห็นได้ว่าบทละครทุกเรื่องใช้ภาษาพูดแบบเข้าใจง่าย ไม่มีการพูดจาเป็นเงื่อนไขให้ต้องตีความสองชั้น⁴ ดังนั้น แม้พลังของนักแสดงยังมีไม่มาก แต่หากพิจารณาเฉพาะประเด็นของ “บทพูด” แล้ว การใช้ภาษาพูดอย่างง่าย ๆ น่าจะเป็นจุดเด่นที่ทำให้การสื่อสารผ่านสื่อละครเพื่อชุมชนในงานวิจัยนี้เกิดประสิทธิผลที่ค่อนข้างสูง

¹ ดูรายละเอียดของผลการดำเนินงานได้ในบทที่ 4 ผลการดำเนินงานขั้นตอนที่สี่ 1st Action ข้อ 4.4.5

² ดูรายละเอียดของผลการดำเนินงานได้ในบทที่ 4 ผลการดำเนินงานขั้นตอนที่ห้า Observation ข้อ 4.5.2

³ ดูรายละเอียดของผลการดำเนินงานได้ในบทที่ 4 ผลการดำเนินงานขั้นตอนที่เก้า Final Observation ข้อ 4.9.2

⁴ ดูรายละเอียด “บทละคร” ของละครทุกเรื่องได้ในบทที่ 4 ข้อ 4.7.1

5.2.2 ประสิทธิภาพของการสื่อสารผ่านสื่อละครเพื่อชุมชน

ประสิทธิภาพของการสื่อสารผ่านสื่อละครเพื่อชุมชนนั้น วัดจากผลการประมวลแบบสอบถาม ซึ่งมี 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบไปด้วย เพศ อายุ และสถานภาพการศึกษาในปัจจุบัน สำหรับในส่วนที่สองนั้น ได้วัดระดับความรู้ความเข้าใจหลังจากได้รับชมละครแต่ละเรื่อง โดยผลการประเมินมีรายละเอียดแยกตามเรื่องและรอบการแสดง คือ รอบแรก ได้แก่ วันที่ 15 กันยายน 2553 ณ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ รอบที่สอง ได้แก่ วันที่ 24 กันยายน 2553 ณ ถนนคนเดินคาร์ฟูร์ รอบที่สาม ได้แก่ วันที่ 25 กันยายน 2553 ณ กาดส้มมีด หน้าห้างสรรพสินค้ากาดสวนแก้ว และรอบที่สี่ ได้แก่ วันที่ 26 กันยายน 2553 ณ ถนนคนเดินท่าแพ

ในการประเมินผลด้านระดับความรู้ความเข้าใจที่ผู้ชมได้รับจากละครแต่ละเรื่องนั้น ได้แบ่งการวัดผลออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 หมายถึง ท่านไม่ได้เรียนรู้ประเด็นนั้นเลย และระดับที่ 2, 3, 4 หมายถึง ท่านได้เรียนรู้ประเด็นนั้นนิดหน่อย พอสมควร และมาก ตามลำดับ ส่วนระดับที่ 5 หมายถึง ท่านได้เรียนรู้ประเด็นนั้นเพิ่มขึ้นมากที่สุด ซึ่งผลการประมวลจะเป็นตัวเลขทศนิยมสองตำแหน่ง และประเมินผลดังนี้

- ค่าระหว่าง 0 - 1.5 หมายถึง ผู้ชมไม่ได้เรียนรู้อะไรเพิ่มขึ้นเลย
- ค่าระหว่าง 1.6 - 2.5 หมายถึง ผู้ชมได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นในระดับ “นิดหน่อย”
- ค่าระหว่าง 2.6 - 3.5 หมายถึง ผู้ชมได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นในระดับ “พอสมควร”
- ค่าระหว่าง 3.6 - 4.5 หมายถึง ผู้ชมได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นในระดับ “มาก”
- ค่าระหว่าง 4.6 - 5 หมายถึง ผู้ชมได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นในระดับ “มากที่สุด”

ตารางที่ 5.4 แสดงผลการประเมินด้านระดับความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากละครเรื่อง “อย่าพลาด”
ในแต่ละรอบการแสดง (N = 193 คน)

ประเด็นเรียนรู้	รอบแรก (N=94)	รอบที่สอง (N=41)	รอบที่สาม (N=24)	รอบที่สี่ (N=34)	ค่าเฉลี่ย
วิธีการป้องกันตัวเองเมื่อถูกคุกคามทางเพศด้วยสายตา	มาก (3.70)	มาก (3.63)	มาก (4.29)	พอสมควร (3.24)	มาก (3.72)
วิธีการป้องกันตัวเองเมื่อถูกคุกคามทางเพศด้วยวาจา	มาก (3.77)	มาก (3.66)	มาก (4.58)	พอสมควร (3.44)	มาก (3.86)
วิธีการป้องกันตัวเองเมื่อถูกคุกคามทางเพศทางร่างกาย	มาก (3.60)	มาก (4.02)	มาก (4.54)	พอสมควร (3.47)	มาก (3.91)
ค่าเฉลี่ย	มาก (3.69)	มาก (3.77)	มาก (4.47)	พอสมควร (3.38)	มาก (3.83)

ผู้ชมได้รับความรู้ความเข้าใจจากการรับชมละครเรื่อง “อย่าพลาด” เฉลี่ยแล้วในรอบแรก รอบที่สอง และรอบที่สามอยู่ในระดับ “มาก” (มีค่าระหว่าง 3.5-4.4) แต่ในรอบที่สี่นั้นอยู่ในระดับ “พอสมควร” (มีค่าระหว่าง 2.5-3.4) และโดยเฉลี่ยจากทุกรอบอยู่ในระดับ “มาก” (3.83)

ตารางที่ 5.5 แสดงผลการประเมินด้านระดับความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากละครเรื่อง “กล้าไหมแค่คำว่า ‘ไม่’ คำเดียว” ในแต่ละรอบการแสดง (N = 174 คน)

ประเด็นเรียนรู้	รอบแรก (N=93)	รอบที่สอง (N=39)	รอบที่สาม (N=16)	รอบที่สี่ (N=26)	ค่าเฉลี่ย
วิธีการปฏิเสธเมื่อเพื่อนชักชวนไปในทางอบายมุข	มาก (3.87)	มาก (3.82)	มาก (4.13)	พอสมควร (3.46)	มาก (3.82)
ทุกคนควรมีความกล้าที่จะปฏิเสธสิ่งเลวร้าย	มาก (4.11)	มาก (4.21)	มาก (4.00)	มาก (3.73)	มาก (4.01)
ค่าเฉลี่ย	มาก (3.99)	มาก (4.02)	มาก (4.07)	มาก (3.60)	มาก (3.92)

ผู้ชมได้รับความรู้ความเข้าใจจากการรับชมละครเรื่อง “กล้าไหมแค่คำว่า ‘ไม่’ คำเดียว” เฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับ “มาก” (มีค่าระหว่าง 3.5-4.4) เกือบทุกรอบการแสดง มีเพียงรอบที่สี่ใน

ประเด็นวิธีการปฏิเสธเพื่อนเท่านั้นที่อยู่ในระดับ “พอสมควร” และ ‘โดยเฉลี่ยรวมแล้วก็ยังคงอยู่ในระดับ “มาก” ทุกรอบการแสดง

ตารางที่ 5.6 แสดงผลการประเมินด้านระดับความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากละครเรื่อง “บัวชมพู”
ในแต่ละรอบการแสดง (N = 187 คน)

ประเด็นเรียนรู้	รอบแรก (N=93)	รอบที่สอง (N=52)	รอบที่สาม (N=12)	รอบที่สี่ (N=30)	ค่าเฉลี่ย
คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล	มาก (4.06)	มาก (3.90)	มาก (4.42)	มาก (3.73)	มาก (4.03)
การยอมรับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่น	มาก (3.77)	มาก (3.75)	มาก (4.00)	มาก (3.50)	มาก (3.76)
ค่าเฉลี่ย	มาก (3.92)	มาก (3.83)	มาก (4.21)	มาก (3.62)	มาก (3.89)

ผู้ชมได้รับความรู้ความเข้าใจจากการรับชมละครเรื่อง “บัวชมพู” เฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับ “มาก” (มีค่าระหว่าง 3.5-4.4) ทุกรอบการแสดง

ตารางที่ 5.7 แสดงผลการประเมินด้านระดับความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากละครเรื่อง
“นักเรียนแบบ” ในแต่ละรอบการแสดง (N = 150 คน)

ประเด็นเรียนรู้	รอบแรก (N=85)	รอบที่สอง (N=38)	รอบที่สาม (N=0)	รอบที่สี่ (N=27)	ค่าเฉลี่ย
การลุ่มหลงในวัตถุนิยม ไม่ได้ทำให้ชีวิตมีความสุขที่แท้จริง	มาก (4.11)	มาก (4.13)	-	มาก (3.85)	มาก (4.03)
ชีวิตที่มีความสุขคือ การได้รู้จัก ตัวตนที่แท้จริงของตัวเอง	มาก (4.34)	มาก (4.26)	-	มาก (3.85)	มาก (4.15)
ค่าเฉลี่ย	มาก (4.23)	มาก (4.20)	-	มาก (3.85)	มาก (4.09)

ผู้ชมได้รับความรู้ความเข้าใจจากการรับชมละครเรื่อง “นักเรียนแบบ” เฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับ “มาก” (มีค่าระหว่าง 3.5-4.4) ทุกรอบการแสดง

5.2.3 แนวทางในการสื่อสารผ่านสื่อละครเพื่อชุมชนเพื่อแก้ปัญหาเยาวชนในอนาคต

ในขั้นตอนการถอดบทเรียน เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้แสดงความเห็นในประเด็นนี้ตามองค์ประกอบของการสื่อสาร โดยเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันวิเคราะห์ว่า หากจะสื่อสารด้วยละครเพื่อชุมชนในประเด็นเยาวชนอีกในอนาคต ควรจะมีลักษณะของกระบวนการสื่อสารเป็นอย่างไร ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ ได้ดังนี้

ผู้ส่งสาร : ผู้ส่งสารควรเป็นคนในวัยเดียวกับผู้รับสาร เพื่อจะได้สื่อสารเข้าใจกันได้ง่าย และจะได้ออกแบบเนื้อหาการสื่อสารได้อย่างสอดคล้องกับสถานการณ์จริงในปัจจุบันได้มาก และควรมีพื้นฐานทางการแสดง (แต่ไม่จำเป็นต้องมีทักษะในขั้นสูง) เพื่อการสร้างเรื่องและดำเนินเรื่องจะได้ราบรื่น นอกจากนี้ผู้ส่งสารควรมีความสามัคคี จึงจะทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น และสัมฤทธิ์ผล

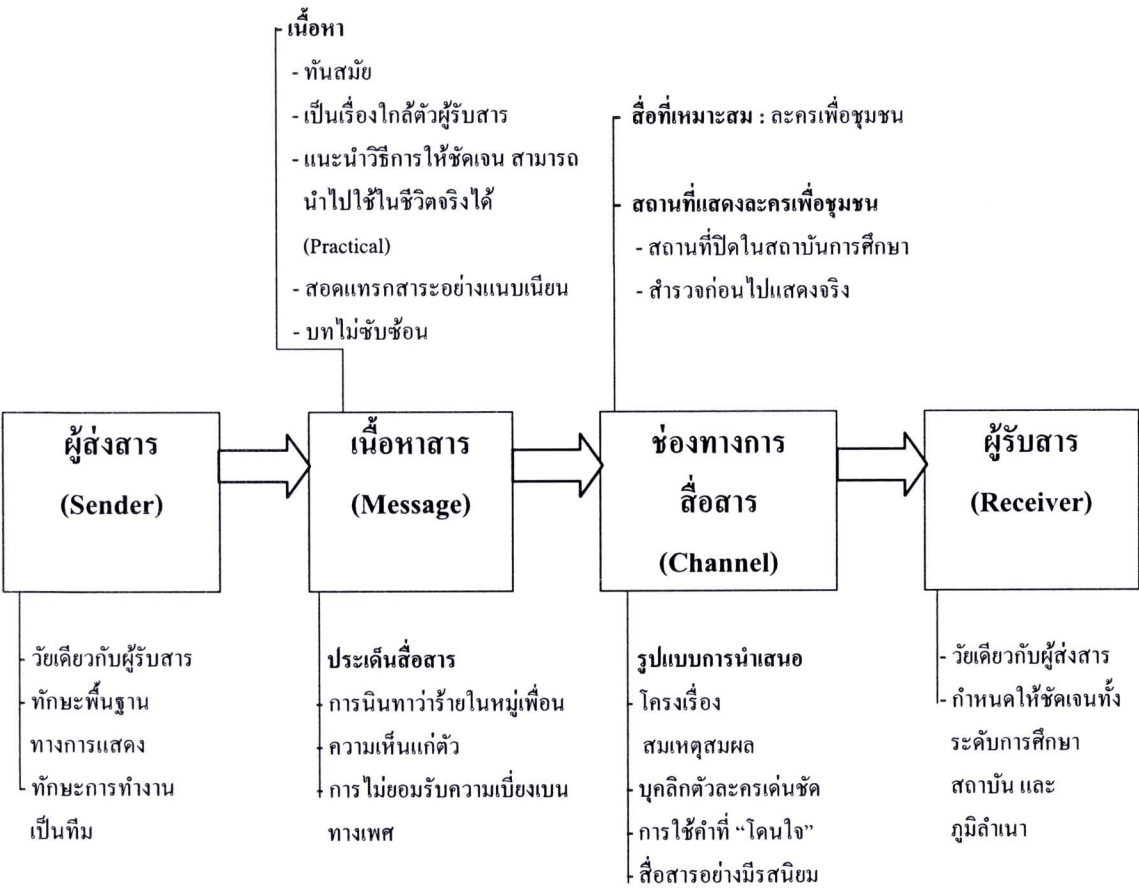
เนื้อหาสาร : เนื้อหาที่ตรงกับชีวิตประจำวัน และทันสมัย จะมีความน่าสนใจมากกว่าเนื้อหาที่ไกลตัว และล้าสมัย รวมถึงเนื้อหาที่มีการแนะนำวิธีการที่ผู้ชมสามารถนำไปใช้ได้จริง น่าจะเป็นละครที่สัมฤทธิ์ผลมากกว่าเนื้อหาที่แนะนำเพียงหลักการกว้าง ๆ เท่านั้น และยังมีเนื้อหาประเด็นปัญหาเยาวชนประเด็นอื่น ๆ อีกมากที่ยังไม่ได้ถูกนำมาทำเป็นละคร เช่น การนินทา ความเห็นแก่ตัว เป็นต้น

ช่องทางการสื่อสาร : ควรมีการสำรวจสถานที่ที่จะไปจัดแสดงก่อนแสดงจริงในเบื้องต้นว่าสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้จริงหรือไม่ และสถานที่แสดงที่เป็นสถานที่ปิด ในสถาบันการศึกษา น่าจะเหมาะสมและเข้าถึงเยาวชนได้มากกว่าสถานที่เปิดในสถานที่สาธารณะต่าง ๆ สื่อละครเพื่อชุมชน เป็นสื่อที่เหมาะสมกับการสื่อสารประเด็นเยาวชนมาก เพราะเป็นสื่อที่มีความน่าสนใจสามารถถ่ายทอดความบันเทิงและสาระได้อย่างสนุกสนาน รวมถึงหากเลือกสถานที่จัดแสดงที่เหมาะสม ก็จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากอีกด้วย

ผู้รับสาร : การกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน ทำให้ง่ายต่อการออกแบบเนื้อหาในการสื่อสารและยังง่ายต่อการเลือกสถานที่จัดแสดงให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุดอีกด้วย

นอกจากนี้จากการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้น พอแสดงให้เห็นแนวโน้มของการสื่อสารประเด็นเยาวชน ไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ได้ดังภาพที่ 5.5 นี้

ภาพที่ 5.5 แนวโน้มของกระบวนการสื่อสารประเด็นปัญหาเยาวชน
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากแผนภาพที่ 5.5 แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสื่อสารประเด็นปัญหาเยาวชนในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสังเคราะห์ได้จากข้อมูลจากการถอดบทเรียนอันเป็นความคิดเห็นของเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ ประสานกับข้อมูลจากผู้วิจัยวิเคราะห์ได้จากกระบวนการสื่อสารผ่านสื่อละครเพื่อชุมชนที่เกิดขึ้นในงานวิจัยนี้ ซึ่งเห็นได้ว่า “สื่อ” ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เห็นว่าเหมาะสมที่สุดในการสื่อสารประเด็นปัญหาเยาวชนในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่คือ “สื่อละครเพื่อชุมชน” ซึ่งควรจัดแสดงในสถานที่ปิดในสถาบันการศึกษาที่เยาวชนกลุ่มเป้าหมายกำลังศึกษาอยู่เหมาะสมมากกว่าสถานที่เปิดที่เป็นสถานที่สาธารณะนอกอาคารต่าง ๆ และควรมีการสำรวจ

สถานที่ก่อนวันแสดงจริง เพื่อจะได้วางแผนการจัดเซตเสียง Blocking และอุปกรณ์ประกอบฉากให้ราบรื่น หากมีปัญหาจะได้ทราบล่วงหน้าและแก้ไขปัญหาค้นคว้าได้ทันทั่วทั้ง

ในส่วนของผู้ส่งสารและผู้รับสาร นั้น หากอยู่ใน “วัยเดียวกัน” จะทำให้สื่อสารได้เข้าใจกันมากกว่าต่างวัย รวมถึงหากมี “ระดับการศึกษา” “สถาบัน” และ “ภูมิฐานะ” เหมือนหรือใกล้เคียงกันแล้ว จะทำให้การสื่อสารเกิดประสิทธิผลดียิ่งขึ้น และหากเป็นการสื่อสารผ่านสื่อละครเพื่อชุมชน “ผู้ส่งสาร” ควรมี “ทักษะพื้นฐานทางการแสดง” อยู่บ้าง เพื่อให้การสร้างเรื่อง รวมถึงการแสดงมีพลังมากขึ้น ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องมีทักษะในขั้นสูงเพราะเป็นทักษะที่สามารถฝึกฝนพัฒนาได้ นอกจากนี้ “ผู้ส่งสาร” ที่เป็นทีมผู้ผลิตละครเพื่อชุมชนควรมี “ทักษะในการทำงานเป็นทีม” อีกด้วย เพื่อให้การทำงานสอดคล้องประสานกันอย่างราบรื่น ทุกคนจะได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น ส่งผลให้เกิดละครเพื่อชุมชนที่มาจากความร่วมมือร่วมใจของทุกคนอย่างแท้จริง

สำหรับ “เนื้อหาสาร” นั้น มี 2 ประเด็นที่สังเคราะห์ได้ ได้แก่ “ลักษณะเนื้อหา” ในการสื่อสารที่ควรจะต้อง (1) ทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน (2) ควรเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้รับสาร นั่นคือ เป็นเรื่องใกล้ตัวเยาวชนนั่นเอง (3) ควรแนะนำวิธีการให้ชัดเจน สามารถนำไปใช้ในชีวิตรจริงได้ (Practical) เพราะสื่อหลายชิ้นที่มักจะสื่อสารแบบขู่ให้กลัว และไม่แนะนำวิธีการแก้ปัญหา ทั้งนี้ควรจะต้อง (4) สอดแทรกสาระหรือวิธีการแนะนำดังกล่าวอย่างแนบเนียน ให้ผู้ชมเยาวชนไม่รู้สึกรู้ว่ากำลังถูกสอนตรง ๆ และ (5) ตัวบทจะต้องไม่ซับซ้อน อีกประเด็นหนึ่งคือ “ประเด็นสื่อสาร” ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เห็นว่าประเด็นปัญหาเยาวชนในยุคปัจจุบัน และน่าจะทำสื่อละครเพื่อชุมชนมาบรรเทาปัญหาเหล่านี้ ได้แก่ ปัญหาการนิทาว่าร้ายในหมู่เพื่อน ความเห็นแก่ตัว และการไม่ยอมรับความเบี่ยงเบนทางเพศ

ประการสุดท้ายในประเด็น “ช่องทางการสื่อสาร” นั่นคือ “รูปแบบการนำเสนอ” ซึ่งในทางศิลปะการแสดงนั้น โครงเรื่อง วิธีการดำเนินเรื่อง การกำหนดตัวละคร การใช้ภาษา และลีลาในการแสดง นับเป็นส่วนหนึ่งของช่องทางการสื่อสารผ่านสื่อละครทั้งสิ้น ดังนั้น รูปแบบการนำเสนอที่สังเคราะห์ได้จากงานวิจัยนี้ได้แก่ การกำหนดโครงเรื่องที่สมเหตุสมผล ดังที่ได้อภิปรายผลไปในข้อ (4.1) การกำหนดคุณลักษณะตัวละครให้เด่นชัด ดังที่ได้อภิปรายผลไปในข้อ (4.2) การใช้คำที่ “โดนใจ”

ดังที่ได้อภิปรายผลไปในข้อ (4.4) และควรจะสื่อสารอย่างมีรสนิยม ดังที่ได้อภิปรายผลไปในข้อ (4.6)

5.2.4 กระบวนการละครกับการพัฒนาเยาวชน

(1) ละครชุมชนกับการพัฒนาเยาวชน

ละครชุมชน หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มคนที่ทำงานละครเพื่อการพัฒนา โดยใช้กระบวนการทางศิลปการละครที่มีความสนุกสนาน และผสานไว้ด้วยสาระที่เข้าถึงประเด็นปัญหา ร่วมกันของคนในชุมชน ละครชุมชนจึงสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ จากทุกเรื่องราว โดยการบอกเล่าของกลุ่มคนหลากหลายกลุ่มที่มีความสนใจร่วมกัน จากกระบวนการละครชุมชนดังกล่าว สามารถประมวลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมได้ 3 ระดับ คือ “ระดับบุคคล” คือ ก่อให้เกิดพัฒนาการทางจิตใจและสังคม เช่น สร้างความมั่นใจ ความกล้าแสดงออก การใช้พลังในทางสร้างสรรค์ การรู้จักเรียนรู้สังคมและชุมชน รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น “ระดับครอบครัวและชุมชน” คือ สามารถสื่อสารกับคนรอบข้างได้อย่างเป็นธรรมชาติ ลดช่องว่างที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ลงได้ และ “ระดับสังคม” ในวงกว้าง คือ ทำให้ตระหนักถึงปัญหาและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมนั้น ๆ

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ได้กำหนดกรอบของคำว่า “ชุมชน” เอาไว้ว่าเป็น “เยาวชนระดับอุดมศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งการให้เยาวชนที่สนใจมาสมัครเป็น “เยาวชนกลุ่มเรียนรู้” ประกอบกับการสัมภาษณ์นันททัศนะ (Vox Pop) เยาวชนระดับอุดมศึกษาในประเด็น “การคบเพื่อน” เพื่อนำคำตอบที่ได้มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างสรรค์ละครนั้น นับได้ว่าเป็นการให้คนในชุมชนมาร่วมมือกันผลิตละครเพื่อหวังจะสร้างสาระประโยชน์ให้คนในชุมชนเดียวกันอย่างแท้จริง อันสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ละครชุมชน” และผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ต่อเนื่องไปถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วม ซึ่งหมายถึงทั้งเยาวชนกลุ่มเรียนรู้และเยาวชนทั่วไป ด้วยว่า เมื่อได้เข้าร่วมโครงการแล้ว เกิดผลอะไรขึ้นในระดับใดบ้าง

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับ “คุณค่าของกิจกรรมการละครต่อการพัฒนาเยาวชน” ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของกิจกรรมการละครต่อการพัฒนาเยาวชนในเชิงการศึกษาไว้ 4 ประเด็น ได้แก่ พัฒนาการทางด้านบุคคล พัฒนาการทางศิลปะ พัฒนาการทางด้านสังคม และพัฒนาการทางด้านการเรียนรู้และรสนิยม ซึ่งสอดคล้องกับประโยชน์ 3 ระดับที่ผู้เข้าร่วมผลิตละครชุมชนจะได้รับ ดังนี้ พัฒนาการทางด้านบุคคล และพัฒนาการทางศิลปะนั้น นับเป็นประโยชน์ “ระดับบุคคล”

ส่วนพัฒนาการทางด้านการเรียนรู้และรสนิยมนับเป็นประโยชน์ “ระดับครอบครัวและชุมชน” และพัฒนาการทางด้านสังคมนับเป็นประโยชน์ “ระดับสังคม” ซึ่งวิเคราะห์ได้ผลดังต่อไปนี้

ประโยชน์ระดับบุคคล

เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เข้าร่วมหลายกิจกรรมในงานวิจัยนี้ที่เสริมสร้าง “ทักษะในการตั้งสมาธิ” “จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์” รวมถึงทักษะด้าน “การเข้าใจตนเอง” อันทำให้เกิด “ประโยชน์ในระดับบุคคล” ซึ่งหมายถึง ก่อให้เกิดพัฒนาการทางจิตใจและสังคม เช่น สร้างความมั่นใจ ความกล้าแสดงออก การใช้พลังในทางสร้างสรรค์ การรู้จักเรียนรู้สังคมและชุมชน รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น (สกาวัน, 2549) โดยเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เรียนรู้และเพิ่มพูนทักษะดังกล่าวจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังต่อไปนี้

ทักษะในการตั้งสมาธิ: เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ฝึกทักษะการตั้งสมาธิจากหลายกิจกรรม ได้แก่ ในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ Reflection ครั้งที่ 2 เรื่อง “สมาธิ ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ” มีกิจกรรม “จ้องดาวสมาธิ” ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ฝึกฝนจนเกิดสมาธิขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากในการฝึกอบรมได้มีการฝึกปฏิบัติจริง หากยังทำไม่ได้ วิทยากรจะให้ฝึกฝนซ้ำ ๆ จนทำได้ในที่สุด และเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ยังได้เรียนรู้วิธีการฝึกสมาธิที่สามารถนำไปฝึกฝนด้วยตนเองได้ โดยจะเห็นได้ว่าในการซ้อมหรือการทำกิจกรรมครั้งต่อไป เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เริ่มต้นด้วยการฝึกสมาธิเช่นนี้ก่อนทำกิจกรรมอื่นเกือบทุกครั้ง

ทักษะด้านจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์: ในขั้นตอนเดียวกันของการดำเนินงานข้างต้นก็ยังมีกิจกรรม “ต่อตัวกลไก” และกิจกรรม “ปั้นหุ่น” ที่ช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการซึ่งเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ฝึกสร้างสรรค์รูปธรรมจากจินตนาการที่เป็นนามธรรม ได้สื่อสารหรือถ่ายทอดจินตนาการของตนเอง ได้แบ่งปันจินตนาการร่วมกับเพื่อน และได้เรียนรู้ถึงความหลากหลายของความคิดของคน⁵ และในการดำเนินงานขั้นตอน 1st Action ครั้งที่ 2 มีกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การฝึกสมาธิสำหรับงานละคร” ในกิจกรรม “จ้องดาวสมาธิและเมวย้าย” ที่เสริมสร้างให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้มีสมาธิอยู่กับตนเอง เพื่อให้ในเวลาการแสดงจะได้มีสมาธิ

⁵ คุรยละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน Reflection

กับบทบาทของตนเอง ‘ไม่หลุดบท’ นอกจากนี้ในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ Planning ครั้งที่ 1 เรื่อง “การกำหนดแก่นเรื่อง” ก็มีกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ก่อนกำหนดแก่นเรื่องให้ละครที่จะผลิตขึ้น ได้แก่กิจกรรม “แก่นเรื่องสุภายิต” ซึ่งทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เข้าใจความหมายและความสำคัญของแก่นเรื่อง และยังช่วยกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการกำหนดแก่นเรื่องของตนเองอีกด้วย⁷

ทักษะในการเข้าใจตนเอง : การดำเนินงานในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 1st Action ครั้งที่ 1 เรื่อง “การเคลื่อนไหวร่างกาย” ในกิจกรรม “กระดาศชีวิต” นั้น ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นทีม ความสำคัญของการสื่อสารด้วยวาจา และท่าทาง รวมถึงการสร้าง ความเข้าใจตัวตนของตัวเอง และของเพื่อนร่วมทีม และสามารถถ่ายทอดไปให้ผู้อื่นเข้าใจ⁸ นอกจากนี้ในการดำเนินงานขั้นตอน Observation และ Final Observation ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ ประเมินผลงานละครของตนเองนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ได้ทบทวนตัวเอง เข้าใจตัวเอง และหาแนวทางปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นอีกด้วย⁹

ประโยชน์ระดับครอบครัวและชุมชน

ประโยชน์ในระดับครอบครัวและชุมชนนี้หมายถึง สามารถสื่อสารกับคนรอบข้างได้อย่างเป็นธรรมชาติ ลดช่องว่างที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ลงได้ (สกากริน, 2549) ซึ่งในงานวิจัยนี้ มีหลายกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้มี “ทักษะพื้นฐานด้านศิลปะการแสดง” เพิ่มขึ้นหลายด้าน เช่น ทักษะทางการผูกเรื่อง การเชื่อมโยงข้อมูล การเขียนบท การเปล่งเสียง และการสื่อสารด้วยท่าทาง เป็นต้น อันทำให้เยาวชนได้มีพื้นฐานด้าน “ทักษะทางการสื่อสาร” ซึ่งนับเป็นประโยชน์ในระดับครอบครัวและชุมชนตามแนวคิดนี้ไปในขณะเดียวกัน ทั้งทักษะทางการเปล่งเสียง และการสื่อสารด้วยท่าทาง ล้วนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ รวมถึงความรู้ด้านการกำหนดแก่นเรื่อง การวางโครงเรื่อง และการเชื่อมโยงข้อมูล ก็ช่วยให้เยาวชนมี “ทักษะในการรวบรวมความคิด” สามารถนำไปใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันให้เป็นผู้สื่อสารที่มีความชัดเจน สามารถถ่ายทอดถ้อยความ

⁶ ดูรายละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน 1st Action

⁷ ดูรายละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน Planning

⁸ ดูรายละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน 1st Action

⁹ ดูรายละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน Observation III และ Final Observation

ได้ตรงประเด็นและเข้าใจง่ายอีกด้วย ทั้งนี้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้มีทักษะพื้นฐานด้านศิลปะการแสดงเพิ่มขึ้นหลายด้าน จากการร่วมกิจกรรม ดังต่อไปนี้

ทักษะการผูกเรื่องสด: เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ฝึกทักษะนี้จากการดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Reflection ครั้งที่ 3 เรื่อง “การผูกเรื่องสด” ในกิจกรรมการเล่าเรื่องสดและกิจกรรมค้นสด ที่ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้มีทักษะในการแต่งเรื่องหรือสร้างเรื่อง อันเป็นทักษะสำคัญที่จะนำไปใช้ในการสร้างสรรค์ละคร¹⁰

รูปแบบละคร : การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Reflection ครั้งที่ 4 เรื่อง “การแสดงละครรูปแบบต่าง ๆ ” ในกิจกรรมละครใบ้และการบรรยายสรุป ได้ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เข้าใจรูปแบบต่าง ๆ ของละคร เพื่อนำไปใช้ในการสร้างสรรค์รูปแบบการนำเสนอละครที่จะผลิตขึ้นได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้¹¹

ทักษะการเชื่อมโยงข้อมูล : การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Planning ครั้งที่ 1 เรื่อง “การกำหนดแก่นเรื่อง” ในกิจกรรมการแสวงหาข้อมูลและการเชื่อมโยงข้อมูล ได้ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เพิ่มพูนทักษะในการเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผสานกับข้อมูลจากประสบการณ์ และข้อมูลที่ค้นคว้าด้วยตนเอง ไปสร้างสรรค์เป็นแก่นเรื่อง¹²

การกำหนดแก่นเรื่อง : การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Planning ครั้งที่ 2 เรื่อง “การกำหนดแก่นเรื่อง” ในกิจกรรมแก่นเรื่องกับต้นไม้ปัญหา ได้ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้มีความรู้และทักษะในการรวบรวมความคิดและการกำหนดแก่นเรื่อง เพื่อพร้อมที่จะเป็นผู้สื่อสารที่ดีต่อไป¹³

¹⁰ ดูรายละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน Reflection

¹¹ ดูรายละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน Reflection

¹² ดูรายละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน Planning

¹³ ดูรายละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน Planning

การวางโครงการ : การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Planning ครั้งที่ 3 เรื่อง “การวางโครงการ” ได้ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้มีความรู้และทักษะในการรวบรวมความคิดและการกำหนดโครงการ เพื่อพร้อมที่จะเป็นผู้สื่อสารที่ดีต่อไป¹⁴

การเขียนบท : การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Planning ครั้งที่ 4 เรื่อง “การเขียนบทแบบมีส่วนร่วม”¹⁵ และในขั้นตอนการปรับปรุงแผน (Revised Plan)¹⁶ ที่ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เขียนบทอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ได้ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ทุกคนมีทักษะในการเขียนบทละคร อันจะช่วยเพิ่มพูนทักษะในการเป็นผู้สื่อสารที่ดีได้อีกด้วย

การสื่อสารด้วยวาจาและท่าทาง : การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 1st Action ครั้งที่ 1 เรื่อง “การเคลื่อนไหวร่างกาย” ในกิจกรรมการสื่อสารด้วยการเดิน และการสร้างสรรค์ท่าบริหารสำหรับงานละคร¹⁷ และการดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 1st Action ครั้งที่ 4 เรื่อง “การฝึกบุคลิกภาพท่าทาง” ในกิจกรรมละครสัตว์และทำตามเรื่องรถตกเหว¹⁸ ได้เสริมสร้างให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เข้าใจถึงความสำคัญของการสื่อสารด้วยวาจาและท่าทาง รวมถึงทักษะการทำงานเป็นทีมอีกด้วย

การเปล่งเสียง : การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 1st Action ครั้งที่ 3 เรื่อง “การฝึกออกเสียงสำหรับงานละคร” ในกิจกรรมการฝึกหายใจเข้าออก และการเปล่งเสียงไล่ระดับ ได้ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้มีทักษะในการหายใจและการเปล่งเสียงสำหรับงานละครอย่างถูกต้องมากขึ้น ซึ่งทำให้สามารถเปล่งเสียงได้ดัง ชัดเจน และไม่เหนื่อยง่าย¹⁹

¹⁴ คุราชละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน Planning

¹⁵ คุราชละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน Planning

¹⁶ คุราชละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน Revised Plan

¹⁷ คุราชละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน 1st Action

¹⁸ คุราชละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน 1st Action

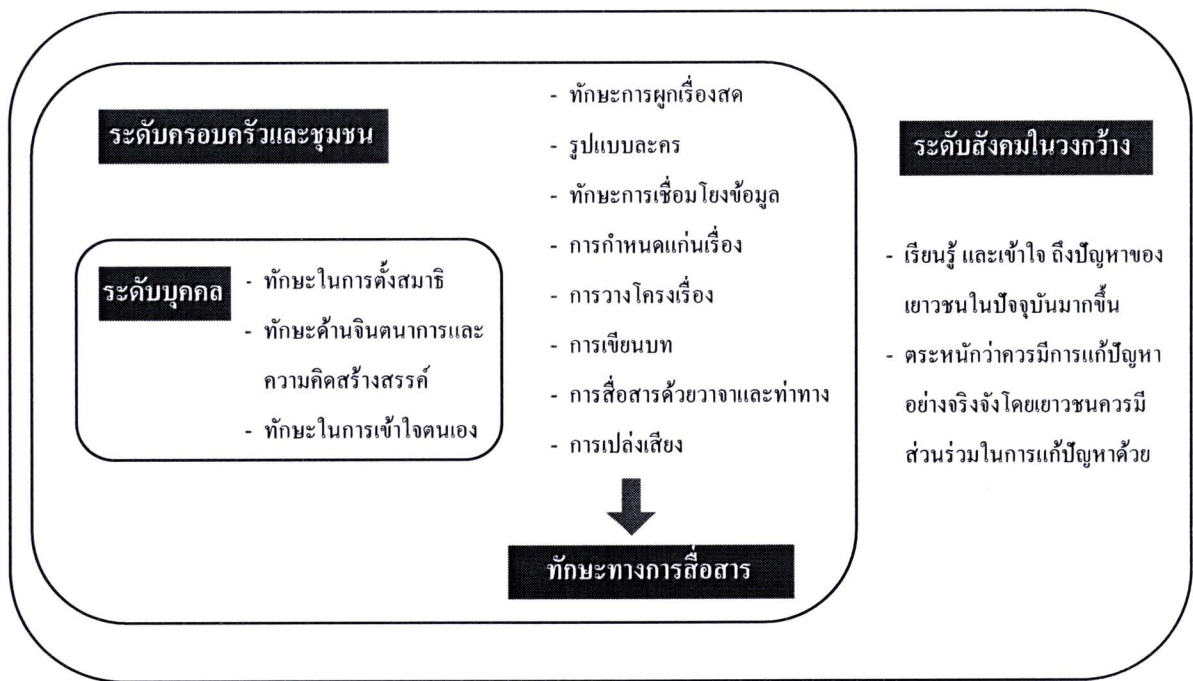
¹⁹ คุราชละเอียดกิจกรรมได้ในบทที่ 4 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอน 1st Action

ประโยชน์ระดับสังคมในวงกว้าง

ประโยชน์ระดับสังคมในวงกว้าง หมายถึง ทำให้ตระหนักถึงปัญหาและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมนั้น ๆ (สกาาริน, 2549) ซึ่งเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ร่วมกันวิเคราะห์ในช่วงถอดบทเรียนว่า กระบวนการสื่อสารที่ร่วมกันดำเนินการไปนั้นมีคุณค่าหรือไม่อย่างไร ผลการวิเคราะห์สรุปได้ 2 ประเด็น คือ **คุณค่าต่อเยาวชนทั่วไป** อันหมายถึงละครที่ผลิตขึ้นได้แนะนำวิธีการแก้ปัญหาย่างถูกต้องวิธีไว้ให้เยาวชนกลุ่มเป้าหมายได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง และ **คุณค่าต่อเยาวชนกลุ่มเรียนรู้** เอง ที่ได้เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ เพิ่มขึ้น (ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น) และได้เรียนรู้ เข้าใจถึงปัญหาของเยาวชนในปัจจุบันมากขึ้น และได้ตระหนักว่าควรมีการแก้ปัญหาย่างจริงจัง โดยเยาวชนควรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาคด้วย โดยประเด็นนี้เองที่แสดงให้เห็นว่าการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ได้ยังผลให้เกิดประโยชน์ในระดับสังคมในวงกว้าง

โดยสรุปแล้ว จากการเข้าร่วมกระบวนการวิจัย เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้รับประโยชน์ 3 ระดับ ได้แก่ “ระดับบุคคล” เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ฝึกทักษะในการตั้งสมาธิ จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงทักษะในการเข้าใจตนเอง “ระดับครอบครัวและชุมชน” คือ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ฝึกฝนทักษะทางการสื่อสาร ผ่านกิจกรรมที่ฝึกทักษะดังต่อไปนี้ การผูกเรื่องสด รูปแบบละคร ทักษะการเชื่อมโยงข้อมูล การกำหนดแก่นเรื่อง การวางโครงเรื่อง การเขียนบท การสื่อสารด้วยวาจาและท่าทาง และการเปล่งเสียง รวมถึง “ระดับสังคมในวงกว้าง” ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เข้าใจปัญหาของเยาวชนในปัจจุบันมากขึ้น และได้ตระหนักว่าควรมีการแก้ปัญหาย่างจริงจังด้วยการให้เยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วม ดังแสดงในภาพที่ 5.6 นี้

ภาพที่ 5.6 ประโยชน์จากการเข้าร่วมกระบวนการวิจัยที่เกิดขึ้นกับเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ 3 ระดับ

ประโยชน์ทั้ง 3 ระดับที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้รับนี้ เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับงานวิจัยเรื่อง การใช้สื่อละครเพื่อการพัฒนาชุมชนของกลุ่มละครมะขามป้อม กรณีศึกษาจากพื้นที่ทำงานที่มีบริบทแตกต่างกัน 4 พื้นที่ (2547) ที่พบว่าการใช้สื่อละครเพื่อการพัฒนาของกลุ่มละครมะขามป้อมได้ก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งใน “ระดับบุคคล” และ “ระดับชุมชน” เช่นเดียวกัน และยังสอดคล้องกับการดำเนินโครงการ “ละครสำหรับเยาวชน” ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) อีกด้วย ที่มีความเห็นว่า เมื่อเยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการละครกับนักละครที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการใช้ศิลปะการละครเพื่อการพัฒนาแล้ว เยาวชนเหล่านั้นจะมีการปรับเปลี่ยนกาย จิต สังคม และปัญญาไปในทิศทางที่ดีขึ้น

(2) ละครประเด็นศึกษา (TIE) กับการพัฒนาเยาวชน

“ละครประเด็นศึกษา” หรือ TIE นั้น หมายถึง ละครที่กลุ่มละครอาชีพใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้ ใช้กระตุ้นให้เยาวชนคิดและวิเคราะห์ประเด็นที่น่าสนใจ อาจจะนำเสนอด้วยการพูดคุยกันเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ แล้วนำเข้าสู่ผลงานละคร บางเรื่องเปิดโอกาสให้ผู้ชมแสดงความคิดเห็นและร่วมแสดงบทบาทด้วย ต่อจากนั้นมีการพูดคุยประเมินถึงความรู้สึกที่ผู้ชมมีต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ที่

เกิดขึ้นในละครกับสถานการณ์จริง แนวคิดที่จะพัฒนา แก๊ซ หรือป้องกันไม่ให้เกิดกับตน ชุมชนของตนและสังคมของตนเอง แล้วอาจทดลองแสดงเพื่อหาทางออกที่ดีกว่า ละคร TIE จึงมักเป็นโครงการระยะยาวที่คณะละครกับโรงเรียนวางแผนร่วมกัน (พรรัตน์, 2547)

ละครที่ผลิตขึ้นในงานวิจัยชิ้นนี้ เมื่อมองในด้านหนึ่ง ก็นับเป็น “ละครประเด็นศึกษา” ได้เช่นกัน เนื่องจากเป้าหมายหนึ่งของการแสดงละครก็คือ หวังจะเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้กับทั้ง “เยาวชนกลุ่มเรียนรู้” และ “เยาวชนทั่วไป” ในเรื่อง “การคบเพื่อน” ซึ่งเป็นสิ่งที่แนวคิด TIE เรียกว่า “ประเด็น” (issue) ทั้งนี้จากการวัดประสิทธิผลของละคร ด้วยการแจกแบบสอบถามให้ผู้ชมประเมินนั้น ผลที่ประมวลได้จะนำมาวิเคราะห์ ซึ่งในแนวคิด TIE นั้นให้ประเมินผลเพื่อจะได้ทราบว่าละครนี้ จัดเป็นละครประเด็นศึกษาที่มีอิทธิพลในการสร้างความรู้ความเข้าใจได้มากน้อยเพียงใด สามารถจัดเป็นละครประเด็นศึกษาที่ดีได้หรือไม่ ระดับไหน

ในการนี้ ดังที่ได้อภิปรายผลไปในข้อ 5.2.2 เรื่อง “ประสิทธิผลของการสื่อสารผ่านสื่อละครเพื่อชุมชน” นั้น จากการประมวลผลแบบสอบถามจากเยาวชนที่รับชมละครพบว่า ละครเพื่อชุมชนทั้ง 4 เรื่องในงานวิจัยนี้สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเยาวชนทั่วไปได้ในระดับ “มาก” ซึ่งได้แก่ความรู้ความเข้าใจในประเด็นต่อไปนี้

ละครเรื่อง “อย่าพลาด” ได้ทำให้เยาวชนทั่วไปที่ได้รับชมละครเกิดความรู้ความเข้าใจในประเด็น (1) วิธีการป้องกันตัวเองเมื่อถูกคุกคามทางเพศด้วยสายตา (2) วิธีป้องกันตัวเองเมื่อถูกคุกคามทางเพศด้วยวาจา และ (3) วิธีการป้องกันตัวเองเมื่อถูกคุกคามทางเพศทางร่างกาย เฉลี่ยทั้งสี่รอบการแสดงแล้วอยู่ในระดับ “มาก” ทุกประเด็น ได้แก่ 3.72, 3.86 และ 3.91 ตามลำดับ

ละครเรื่อง “กล้าไหมแค่คำว่า ‘ไม่’ คำเดียว” ได้ทำให้เยาวชนทั่วไปที่ได้รับชมละครเกิดความรู้ความเข้าใจในประเด็น (1) วิธีการปฏิเสธเมื่อเพื่อนชักชวนไปในทางอบายมุข และ (2) ทุกคนควรมีความกล้าที่จะปฏิเสธสิ่งเลวร้าย เฉลี่ยทั้งสี่รอบการแสดงแล้วอยู่ในระดับ “มาก” ทุกประเด็น ได้แก่ 3.82 และ 4.01 ตามลำดับ

ละครเรื่อง “บัวชมพู” ได้ทำให้เยาวชนทั่วไปที่ได้รับชมละครเกิดความรู้ความเข้าใจในประเด็น (1) คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล และ (2) การยอมรับฟัง

ความคิดเห็นของผู้อื่น เกลี้ยทั้งสี่รอบการแสดงแล้วอยู่ในระดับ “มาก” ทุกประเด็น ได้แก่ 4.03 และ 3.76 ตามลำดับ

ละครเรื่อง “นักเลียนแบบ” ได้ทำให้เยาวชนทั่วไปที่ได้รับชมละครเกิดความรู้ความเข้าใจ ในประเด็น (1) การลุ่มหลงในวัตถุนิยม ไม่ได้ทำให้ชีวิตมีความสุขที่แท้จริง และ (2) ชีวิตที่มีความสุข คือการได้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตัวเอง เกลี้ยทั้งสี่รอบการแสดงแล้วอยู่ในระดับ “มาก” ทุกประเด็น ได้แก่ 4.03 และ 4.15 ตามลำดับ

ทั้งนี้ละครที่ผลิตขึ้นในงานวิจัย ก็ยังไม่สามารถเรียกเป็นละคร TIE ได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากในการแสดงนั้น ไม่ได้เปิดเรื่องด้วยการให้เยาวชนพูดคุยถึงปัญหาต่าง ๆ ก่อนนำเข้าสู่งานละคร และตอนท้ายก็ยังไม่ได้พูดคุยประเมินความรู้สึกของเยาวชนผู้ชมที่มีต่อละครและประเด็นในละคร (มีแต่การประเมินผลด้วยแบบสอบถามเท่านั้น) อีกทั้งโครงการนี้ยังไม่ใช่โครงการระยะยาวอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ด้วยการที่งานวิจัยนี้เน้นการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การประกอบสร้างงานละครจึงมีที่มาจากการถกเถียง ค้นคว้า และประสานข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ด้วยตัวของเยาวชนกลุ่มเรียนรู้เองทั้งสิ้น และหลังจากแสดงจบ ก็มีการให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ประเมินผลงานของตนเองด้วยการประชุมและถอดบทเรียนด้วย ในส่วนของผู้ชมก็มีการประเมินผลด้วยแบบสอบถาม จึงขาดเพียงแต่การพูดคุยกับเยาวชนผู้ชมและการดำเนินการอย่างต่อเนื่องระยะยาวเท่านั้น ที่จะทำให้งานละครในงานวิจัยนี้เป็นละคร TIE อย่างเต็มรูปแบบ โดยผู้วิจัยเชื่อว่า ผลการวิจัยในครั้งนี้ น่าจะเป็นข้อมูลพื้นฐานอันดีสำหรับการพัฒนาโครงการละครในสถาบันอุดมศึกษา ในจังหวัดเชียงใหม่ ให้เกิดขึ้นในระยะยาวต่อไป

เนื่องจากละครชุมชนในงานวิจัยนี้ ยังไม่นับเป็นละคร TIE อย่างเต็มรูปแบบ ผลลัพธ์ทางด้านการกระตุ้นความคิดที่เป็นพลวัตจึงยังไม่เกิดขึ้น แตกต่างจากโครงการขององค์กร Save the Children (UK) ในปี 1999 ที่ใช้เทคนิคละครเพื่อการพัฒนาในการทำงานกับเด็กและเยาวชนในภูมิภาคเอเชียกลางและเอเชียใต้ อันก่อให้เกิดกระบวนการกระตุ้นทางความคิดที่เป็นพลวัต ก่อให้เกิดการถกเถียงอภิปราย และช่วยส่งเสริมให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ร่วมกันค้นหาและแสดงบทบาทต่อการเลือกหนทางแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ ได้ค่อนข้างสัมฤทธิ์ผล ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า

หากดำเนินการกระบวนการละครชุมชนตามหลักการ TIE อย่างเต็มรูปแบบ ก็น่าจะเกิดผลอย่างเป็นพลวัตเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้งานวิจัยชิ้นนี้ ดำเนินการผลิตละครชุมชนขึ้นมาเพียง 1 ชุด และดำเนินการเพียงช่วงเวลา 4-5 เดือนก็จบโครงการไป ไม่ได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องยาวนาน จึงไม่เกิดผลในการพัฒนาเยาวชนในเชิงก้าวหน้า ต่างจากโครงการการใช้ละครเพื่อการพัฒนาในค่ายผู้อพยพในกินี ที่ใช้กิจกรรมละครในการเสริมสร้างและบริการด้านสุขภาพให้กับผู้อพยพ อันดำเนินการต่อเนื่องถึง 4 ปีและได้รับการตอบรับอย่างสูง ตั้งแต่ระยะแรกที่ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชม จนกระทั่งระยะหลังที่เน้นการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ หากมีการดำเนินการลักษณะนี้ต่อเนื่องยาวนานเช่นเดียวกับโครงการในกินีนี้ ปัญหาเยาวชนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ น่าจะบรรเทาลงได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ก็ได้อีกหนึ่งความเชื่อมั่นที่ว่า กระบวนการละครนั้นสามารถนำมาใช้พัฒนาเยาวชนได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะกับ “เยาวชนกลุ่มเรียนรู้” ที่เป็นผู้ร่วมกันผลิตละคร ที่ได้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมด้านศิลปะการละครผสานกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้ได้สร้างสรรค์ละครชุมชนขึ้นอย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบันอย่างแท้จริง นั่นคือ การเลือกประเด็น “การคบเพื่อน” ที่ค่อนข้างจะแตกต่างจากการสื่อสารของหน่วยงานอื่น ๆ ที่ผ่านมา แต่มีความสมเหตุสมผลและอยู่บนข้อเท็จจริงที่ว่าจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเยาวชนในเชียงใหม่มากที่สุด ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพเยาวชนด้วยกระบวนการศิลปะการแสดงร่วมสมัย บูรณาการร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น” (2547) ที่ในช่วงแรก ได้ใช้กระบวนการละครเป็นเครื่องมือให้เยาวชนแสดงความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตัวเอง ครอบครัว เพื่อน ทศนคติต่อคนรอบข้าง และความใฝ่ฝันถึงอนาคต พบว่า การแสดงออกของทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ได้เริ่มซึมซับในสิ่งที่เป็นรากเหง้า ความเป็นมาของชุมชน และความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น จนสามารถสร้างสรรค์ละครชุมชนในฐานะผู้สร้างสรรค์ได้อย่างแท้จริง โดยกระบวนการละครนี้สามารถลดบทบาทการเป็นผู้เลียนแบบที่ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้มาก

5.2.5 ประเด็นเรียนรู้เพิ่มเติม

งานวิจัยชิ้นนี้นอกจากจะทำให้เกิดกระบวนการสื่อสารผ่านสื่อละครชุมชน ประเด็นปัญหา “การคบเพื่อน” ที่เยาวชนผลิตขึ้นเพื่อสื่อสารถึงเยาวชนด้วยกัน ซึ่งได้วิเคราะห์ทั้งกระบวนการสื่อสาร และประสิทธิผลที่เกิดขึ้น รวมถึงสังเคราะห์หาแนวทางการสื่อสารในอนาคต ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ ทั้งนี้การดำเนินงานทั้งหมด ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจในประเด็นการสื่อสารปัญหาเยาวชนเพิ่มเติมในบางประการ นอกเหนือไปจากวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อีกด้วย ได้แก่

(1) “เพื่อน” ต้นเหตุของปัญหาเยาวชน

การสื่อสารประเด็นปัญหาเยาวชนของหน่วยงานรัฐและเอกชนต่าง ๆ ผู้วิจัยเห็นว่า ส่วนใหญ่จะสื่อสารเพื่อป้องกันปัญหาเหล่านั้นด้วยเทคนิคการขู่ให้กลัว (fear appeal) อาทิ การรณรงค์เรื่องการดื่มสุรา ก็มักจะแสดงให้เห็นถึงผลเสียของการดื่ม เช่น เกิดอุบัติเหตุจนพิการหรือเสียชีวิต การรณรงค์เรื่องยาเสพติด ก็นำเสนอภาพที่ทรุดโทรม ผอม ซีด ของผู้ที่เสพยา การรณรงค์เรื่องบุหรี่ ก็เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับโรคร้ายที่จะเกิดขึ้นจากการสูบบุหรี่ เป็นต้น ซึ่งเทคนิคการสื่อสารเช่นนี้เป็นเทคนิคที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ ไม่นำมาใช้ในละครชุมชนทั้ง 4 เรื่อง ด้วยเหตุผลที่ว่า การขู่ให้กลัวนั้น ไม่เหมาะกับวัยรุ่นหรือเยาวชน (ขู่แล้วไม่กลัว) และเมื่อมีการถกเถียง แสดงความคิดเห็นกันอย่างรอบคอบแล้ว ประเด็นที่เลือกนำมาทำละครคือ “การเลือกคบเพื่อน” โดยผู้วิจัยเห็นว่า นับเป็นมิติใหม่ในการสื่อสารประเด็นปัญหาเยาวชน ที่จะสื่อสารไปเพื่อแก้ไขปัญหาด้านคอของอีกหลาย ๆ ปัญหาที่เกิดจากการเลือกคบเพื่อน (ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการขั้นตอน Planning ครั้งที่ 2 นั้น เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้แสดงความเห็นว่า “เพื่อน” เป็นต้นเหตุของ 18 ปัญหาเยาวชนที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน)²⁰ ซึ่งการสื่อสารลักษณะนี้พบได้น้อยในการสื่อสารที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน ดังนั้นหากการสื่อสารเพื่อการแก้ปัญหาเยาวชนในอนาคต ได้หันมาสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาด้านเหตุ อาจจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจนมากขึ้นก็เป็นได้

²⁰ ได้แก่ 1.การชิงดีชิงเด่นกัน 2.การเล่นแบบกันทางวัตถุนิยม 3.ความอิจฉากันเรื่องความรักและการเรียน 4.เพื่อนพาไปหาอบายมุข 5.ขัดแย้งทางความคิด 6.มีแฟนแล้วทิ้งเพื่อน น้อยใจ เสียใจกัน 7.การนินทาว่าร้ายกัน 8.เข้าใจผิดกัน 9.หลอกหลวงไปลวนลาม 10.หลอกหลวงไปปลดทรัพย์ 11.เอาเปรียบกันและกัน 12.คิดเพื่อนจนไม่มีชีวิตของตัวเอง 13.ยืมเงิน 14.การคุกคามทางเพศ 15.เพศที่สามไม่ได้รับการยอมรับ 16.ปัญหาความรัก 17.โกหก 18.ขโมยของ

(2) การมีส่วนร่วมในฐานะ “ผู้สื่อสาร” (ไม่ใช่แค่เลียนแบบ)

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การวิจัยด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นับเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามาเป็น “ผู้สื่อสาร” อย่างแท้จริง เนื่องจากการดำเนินการในขั้นตอน Reflection ที่ได้ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ไตร่ตรองและทำความเข้าใจสภาพปัญหาเยาวชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ก่อนออกแบบการสื่อสารนั้น ได้ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้สามารถหลุดพ้นจากการเป็นนักเรียนแบบที่ไร้ซึ่งการสร้างสรรค์ได้ค่อนข้างเต็มตัว เยาวชนกลุ่มเรียนรู้จึงได้ออกแบบละครชุมชนที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับสภาพการณ์ในสังคมปัจจุบันได้ค่อนข้างมาก โดยในช่วงแรก ที่ยังไม่ได้ดำเนินการในขั้นตอนนี้ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้แสดงความเห็นว่าควรทำละครในประเด็นที่พบเห็นกันอยู่ในสื่อทั่วไป เช่น ยาเสพติด การแต่งกาย ฯลฯ แต่เมื่อผ่านการดำเนินงานขั้นนี้แล้ว ได้แสดงความเห็นในมุมมองใหม่ที่ผู้วิจัยเห็นว่า สอดคล้องกับกลุ่มเยาวชนเป้าหมายและสถานการณ์ปัจจุบันได้ดีพอสมควร นั่นคือ ประเด็นการเลือกคบเพื่อน การปฏิเสธเพื่อน การคุกคามทางเพศ และการเลียนแบบพฤติกรรมที่ฟุ้งเฟ้อ อันเป็นประเด็นที่ทำให้ละครชุมชน 4 เรื่องนั่นเอง นับได้ว่าเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้ก้าวเข้ามาเป็น “ผู้สื่อสาร” ที่สามารถสื่อสารเนื้อหาได้อย่างสอดคล้องกับสถานการณ์และกลุ่มเป้าหมายได้เป็นอย่างดี แตกต่างจากการสื่อสารของหน่วยงานอื่น ๆ ที่แม้จะให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่เยาวชนเหล่านั้นอาจเข้ามาร่วมออกแบบการสื่อสาร โดยเพียงเลียนแบบสื่อที่เคยพบเคยเห็นมาก่อนเท่านั้น

ในการนี้ จึงนับเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในอนาคต ที่หากจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมแล้ว ควรจะเปิดโอกาสให้ได้มีส่วนร่วมในฐานะ “ผู้สื่อสาร” อย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดการสื่อสารเนื้อหาที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและสถานการณ์ปัจจุบันให้ได้คู่คี่กับการมีส่วนร่วมที่ได้กำหนดวาระขึ้น

(3) ปัญหาที่เยาวชนเห็นว่าสำคัญ

จากการประชุมเยาวชนกลุ่มเรียนรู้เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2553 เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เสนอประเด็นปัญหาที่น่าจะนำมาทำเป็นละครชุมชนไว้หลายปัญหา ซึ่งประเด็นการคบเพื่อนได้รับคะแนนเสียงมากเป็นอันดับหนึ่ง ทั้งนี้ยังมีอีกหลายประเด็นปัญหาที่เยาวชนวิเคราะห์จากวิถีชีวิตของตนเอง ซึ่งนับเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า มีปัญหาใดบ้างที่เยาวชนเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญ ซึ่งหากเรียงลำดับความสำคัญด้วยคะแนนเสียงในการประชุมนั้น ปัญหาเรื่องเพศ (การคุกคามทางเพศ และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร) ปัญหาการเที่ยวกลางคืน และปัญหาโลกร้อน เป็นปัญหาที่เยาวชนให้ความสำคัญมากเป็นอันดับรองลงมาจากปัญหาการคบเพื่อน ตามลำดับ

5.2.6 ข้อเสนอแนะ

1. การดำเนินงานเกี่ยวกับปัญหาเยาวชนดังเช่นงานวิจัยชิ้นนี้ ทำให้เกิดข้อค้นพบ และแนวทางการแก้ปัญหาในมุมมองใหม่ หากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน ได้นำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ปัญหาเยาวชนอย่างจริงจัง น่าจะทำให้ปัญหาบรรเทาลงได้มากขึ้น
2. การดำเนินงานวิจัยในงานนี้ เป็นแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเยาวชนที่เข้าร่วมกันผลิตละครชุมชน เป็นนักศึกษาคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ เป็นแกนนำสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้เยาวชนจากสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ได้มีส่วนร่วมในเนื้อหา ด้วยการให้สัมภาษณ์ นานานาพรรณชนะ (Vox Pop) หากมีงานวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของเยาวชนลักษณะนี้อีกในอนาคต น่าจะเปิดให้เยาวชนจากหลาย ๆ สถาบันได้ร่วมเป็นแกนนำในการดำเนินงาน เพื่อจะได้เกิดการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย และกว้างขวางขึ้น